

บทที่ 4

การนำความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์(Restorative Justice) มาใช้ในการแก้ไขฟื้นฟูเด็กกระทำผิด

ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (restorative justice) เป็นแนวคิดใหม่ในการจัดการกับปัญหาอาชญากรรม ซึ่งถือเป็นการพัฒนางานด้านอาชญาวิทยาและกระบวนการยุติธรรมทางอาญาครั้งใหญ่ที่ทั่วโลกได้ให้ความสนใจอยู่ในขณะนี้ โดยตระหนักว่า อาชญากรรมหรือการกระทำผิดได้ส่งผลกระทบต่อหรือก่อให้เกิดความเสียหายต่อเหยื่ออาชญากรรมหรือผู้เสียหาย ชุมชนที่การกระทำผิดได้เกิดขึ้นและผู้กระทำผิด จึงให้ความสำคัญกับการชดเชยความเสียหายซึ่งเป็นผลจากการกระทำผิดให้แก่ผู้เสียหายและชุมชน และสนับสนุนให้ผู้กระทำผิดได้สำนึกในการกระทำของตน และสามารถกลับคืนสู่สังคมได้ แนวคิดดังกล่าวจึงน่าจะเอื้อประโยชน์ต่อการแก้ไขฟื้นฟูเด็กกระทำผิดได้มากกว่าระบบงานยุติธรรมปกติ โดยในบทนี้ ผู้เขียนจะได้ทำการศึกษาถึงแนวคิดดังกล่าว รวมทั้ง ทำการศึกษาว่า รูปแบบและกระบวนการประชุมความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ต่างๆ มีหลักการสำคัญในการส่งเสริมให้ชุมชน ผู้กระทำผิด และผู้เสียหาย ร่วมกันวางแผนหรือกำหนดมาตรการลงโทษหรือแก้ไขเด็กกระทำผิด อย่างไร ตลอดจนศึกษาถึงประสิทธิผลของการนำมาใช้ในกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็ก

4.1 แนวคิดและหลักการสำคัญของความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

ในช่วงเกือบปลายศตวรรษที่ 19 ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (restorative justice) ได้เกิดขึ้นในระบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศตะวันตก ท่ามกลางวัตถุประสงค์การลงโทษระหว่างรูปแบบการแก้แค้นทดแทน (retributive model) กับรูปแบบการแก้ไขฟื้นฟู (rehabilitation model)¹ ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์การลงโทษที่รัฐใช้จัดการกับผู้กระทำผิดในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาปัจจุบัน โดยรูปแบบทั้งสองได้ให้ความสำคัญเฉพาะแต่ผู้กระทำผิด โดยถือว่าผู้กระทำผิดเป็นศูนย์กลางของอาชญากรรม แต่ไม่ได้ให้ความสำคัญกับเหยื่ออาชญากรรมผู้ได้รับผลกระทบหรือความเสียหายจากอาชญากรรมที่ผู้กระทำผิดเป็นผู้ก่อเลย ทำให้เหยื่ออาชญากรรมหรือผู้เสียหายไม่มีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมและไม่ได้รับการชดใช้หรือชดเชยความเสียหายที่เกิดขึ้นกับตนแต่อย่างใด

¹ McLaughlin, E and Muncie, J, *Controlling Crime* 2nd (eds). (London : Sage Publications, 2001), p.54.

ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้เกิดขึ้นในช่วงเวลาที่มีการเคลื่อนไหวสิทธิของเหยื่ออาชญากรรมมาก มีต้นกำเนิดมาจาก วิธีปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีในการสร้างความสงบสุข โดยการทำให้เกิดความยุติธรรมของชนเผ่าพื้นเมืองในนิวซีแลนด์ (Maori) ออสเตรเลีย (Aborigine) สหรัฐอเมริกาและแคนาดา (Indian) ในการยุติปัญหาความขัดแย้งและการทำให้สังคมเกิดความสงบสุข (peacemaking) อีกครั้งหนึ่ง โดยมีแนวคิดที่ว่า อาชญากรรมเป็นการละเมิดหรือกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลมากกว่าที่จะเป็นการละเมิดหรือกระทบต่อรัฐ จึงให้ความสำคัญกับการสมานฉันท์ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลด้วยวิธีการที่ไม่รุนแรง และเน้นความต้องการของเหยื่ออาชญากรรมเป็นหลัก รวมทั้งส่งเสริมหรือสนับสนุนให้ผู้กระทำผิด เหยื่ออาชญากรรม ชุมชน ร่วมมือกันแก้ไขปัญหาอาชญากรรมเพื่อให้เกิดความปรองดองและสมานฉันท์ต่อกัน และสังคมกลับมาสงบสุขอีกครั้งหนึ่ง²

ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ มีวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่สำคัญที่จะให้ผู้เสียหาย ซึ่งเป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบจากอาชญากรรมมากที่สุด ได้รับการชดเชยทดแทนทั้งทางด้านวัตถุ การเงิน อารมณ์ และสังคม ต้องทำให้ความยุติธรรมเกิดขึ้นโดยการเยียวยาความเสียหายเป็นอุดมคติหลัก โดยมีหลักการสำคัญอันเป็นองค์ประกอบของความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ 4 ประการ ดังนี้³

- 1) การไกล่เกลี่ยประนีประนอม (reconciliation) หมายถึง การไกล่เกลี่ยประนีประนอมระหว่างผู้กระทำผิดและผู้เสียหาย โดยมีคนกลางคือผู้ไกล่เกลี่ยเข้าอำนวยความสะดวกในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท มีจุดมุ่งหมายในการชดเชยความเสียหาย และสมานความสัมพันธ์ที่ถูกกระทบจากการกระทำของผู้กระทำผิด
- 2) การชดเชย (restitution) หมายถึง การแก้ไขเยียวยาความเสียหาย อาจเป็นในรูปของตัวเงิน หรืออื่นๆ
- 3) การแก้ไขฟื้นฟู (rehabilitation) หมายถึง การที่ผู้กระทำผิดได้ทำงานที่เป็นประโยชน์หรือช่วยเหลืองานของผู้เข้าร่วมกระบวนการ อันจะส่งผลดีในการแก้ไขพฤติกรรมและฟื้นฟูความสามารถของผู้กระทำผิด และเป็นการบูรณาการผู้กระทำผิด เหยื่ออาชญากรรม ครอบครัว และชุมชนเข้าด้วยกัน ทำให้เกิดความสมานฉันท์และสัมพันธ์ภาพที่ดีต่อกัน
- 4) การกลับคืนสู่สังคม (reintegration) หมายถึง การที่ผู้กระทำผิดได้รับการยอมรับจากสังคมในการกลับไปใช้ชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นปกติสุข

² Nicholl, C, G. Community policing, community justice and restorative justice : exploring the links for the delivery of a balanced approach to public safety. (Washington DC : Office of Community Oriented Policing Services, U.S. Department of Justice, 1999), p. 111.

³ Peterson, M, R. "Developing a restorative justice programme-Part one." Justice as Healing 5. 3 (Fall 2000), p 2.

ระบบกระบวนการยุติธรรมของประเทศตะวันตก ได้นำปรัชญาหรือแนวคิดความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ซึ่งเป็นวิธีการตามขนบธรรมเนียมประเพณีในการรักษาความสงบสุขโดยการทำให้เกิดความยุติธรรมในชนเผ่าพื้นเมืองของแคนาดา สหรัฐอเมริกา นิวซีแลนด์ และออสเตรเลีย มาใช้เป็นครั้งแรกในปีค.ศ. 1974 ในเมืองKitchener รัฐ Ontario โดยจัดให้มีโปรแกรมการไกล่เกลี่ยประนีประนอมข้อพิพาทระหว่างเหยื่ออาชญากรรมและผู้กระทำผิด (Victim Offender Reconciliation Program) ปัจจุบันนี้พบว่ามีการไกล่เกลี่ยเกือบ 1,000 โปรแกรม ได้แพร่หลายไปทั่วอเมริกาเหนือ ยุโรป และทางซีกโลกใต้ ต่อมาในปี ค.ศ. 1989 การประชุมกลุ่มครอบครัว(family group conferencing) ได้ถือกำเนิดขึ้นมา ซึ่งนำวิธีการของชนเผ่าMaoriในประเทศนิวซีแลนด์มาใช้ และได้พัฒนาโปรแกรมดังกล่าวไปในหลายประเทศ เช่น ออสเตรเลีย อังกฤษ ไอร์แลนด์ แอฟริกาใต้ แคนาดา และสหรัฐอเมริกา และเมื่อไม่นานมานี้ ประมาณปี ค.ศ. 1992 วิธีการพิจารณาแบบล้อมวง(circle sentencing) ซึ่งมีต้นกำเนิดมาจาก คนพื้นเมืองของแคนาดาและชุมชน Navajo ได้เกิดขึ้น⁴

นอกจากนี้ มีการริเริ่มใช้โปรแกรมของความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ขึ้นเป็นจำนวนมาก ได้แก่ victim-offender panels และ victim assistance programs ซึ่งเป็นโปรแกรมที่ช่วยบรรเทาความเสียหายเป็นหลัก ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ตระหนักว่า แม้ว่าชุมชนจะได้รับผลกระทบจากอาชญากรรม แต่ชุมชนก็ต้องมีความรับผิดชอบในการลดผลกระทบของพฤติกรรมการกระทำผิดด้วย จึงเกิดโปรแกรมสำคัญในการนำมาใช้เพื่อเสริมสร้างความร่วมมือกันในสังคม เช่น community reparative boards, community sanctioning และ community impact panels ดังนั้นจะเห็นได้ว่าโปรแกรมของความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ต่างๆ เป็นแผนการอย่างกว้างๆ ในการกำหนดให้มีข้อตกลงให้ผู้กระทำผิดได้ชดเชยความเสียหาย รูปแบบทั้งหมดได้ใช้อาชญากรรมให้เป็นโอกาสในการสร้างพลังของคนในชุมชนในการร่วมมือกันแก้ไขปัญหา และมีการทำข้อตกลงร่วมกัน

4.1.1 ความหมายของความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

ได้มีผู้ให้ความหมายหรือคำจำกัดความของความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไว้ดังนี้

Howard Zehr กล่าวว่า "ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ หมายถึง กระบวนการที่เกี่ยวข้องกับบุคคลที่มีความเสี่ยงในความผิดเฉพาะอย่างมาประสานความร่วมมือกันในการชี้แจงความเสียหาย ความต้องการที่จะได้รับการชดเชย และข้อผูกมัดให้ต้องกระทำ ตลอดจนแก้ไขปัญหาดังกล่าว ทั้งนี้เพื่อนำไปสู่การเยียวยาและทำให้สิ่งต่างๆถูกต้องมากที่สุดเท่าที่เป็นไปได้"

⁴ Ibid, p. 112.

⁵ Zehr, H. *The little book of restorative justice*. (pennsylvania : Good Books, 2002), p. 37.

Tony F. Marshall กล่าวว่า "ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ หมายถึง กระบวนการที่คู่กรณีทุกฝ่าย ซึ่งมีส่วนได้เสียหรือเกี่ยวข้องกับความผิดเฉพาะ มาร่วมกันแก้ปัญหาว่าจะจัดการกับผลภายหลังการกระทำผิดอย่างไร รวมทั้งความเกี่ยวข้องกับผลของการกระทำผิดที่จะมีต่อไปในอนาคต⁶"

Mark S. Umbreit กล่าวว่า "ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ หมายถึง กระบวนการที่มีเหยื่ออาชญากรรมเป็นศูนย์กลาง ซึ่งได้จัดการกับอาชญากรรมโดยการให้ผู้ที่ได้รับผลกระทบโดยตรงจากการกระทำผิดมากที่สุด อันได้แก่ เหยื่ออาชญากรรม ผู้กระทำผิด ครอบครัวของทั้งเหยื่ออาชญากรรมและผู้กระทำผิด ตัวแทนชุมชน ได้มีโอกาสมีส่วนร่วมในการจัดการกับความเสียหายที่เกิดขึ้นจากอาชญากรรม โดยตระหนักถึงความสำคัญในการเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการในการให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนเหยื่ออาชญากรรม กระตุ้นให้ผู้กระทำผิดได้แสดงความรับผิดชอบโดยตรงต่อบุคคลหรือชุมชนที่เขาได้ไปกระทำละเมิด พื้นฟูความสูญเสียทางด้านวัตถุและอารมณ์ความรู้สึกของเหยื่ออาชญากรรมในระดับที่พอจะทำได้ จัดให้เหยื่ออาชญากรรมซึ่งได้เป็นผู้มีส่วนได้เสีย ผู้กระทำผิด ครอบครัว ตลอดจนบุคคลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง มาร่วมกันสนทนาหรืออภิปรายและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น สนับสนุนให้ผู้กระทำผิดได้มีโอกาสพัฒนาความสามารถและกลับคืนสู่สังคมเป็นพลเมืองที่ดีได้ รวมทั้งทำให้ชุมชนมีความแข็งแกร่งและปลอดภัยโดยพลังของชุมชน⁷"

John Braithwaite กล่าวว่า "ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ หมายถึง การฟื้นฟูหรือบรรเทาความเสียหายให้แก่เหยื่ออาชญากรรมให้กลับคืนสู่สภาพดีดังเดิม โดยทำให้เหยื่ออาชญากรรมเป็นจุดศูนย์กลางในกระบวนการยุติธรรม ในขณะที่เดียวกันก็ฟื้นฟูทั้งผู้กระทำผิดและชุมชนด้วย โดยการบูรณาการผู้กระทำผิดกับสังคมเข้าด้วยกัน ซึ่งสิ่งที่ต้องคำนึงเป็นประการแรก คือการบรรเทาความเสียหายให้แก่เหยื่ออาชญากรรม โดยชดใช้ทดแทนมูลค่าของทรัพย์สินที่เสียหายรวมทั้งความเสียหายอื่น ๆ ที่แต่ละบุคคลได้รับแตกต่างกันไป"⁸

Heather Strang กล่าวว่า "ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เป็นคำที่เพิ่งเกิดขึ้นเมื่อไม่นานมานี้ หมายถึง แนวทางของการดำเนินกระบวนการยุติธรรมอย่างไม่เป็นทางการ โดยมีวัตถุประสงค์

⁶ Marshall, T, F, Restorative justice : an overview. (London : Restorative Consortium, 1998), p. 1

⁷ Umbreit, M, S, The handbook of victim offender mediation : an essential guide to practice and research (San Francisco : Jossey-Bass, 2001), pp. xxvii – xxviii.

⁸ Braithwaite, J, "Restorative justice and a better future" Dorathy J. Killam Memorial Lecture Australian National University, Dalhousie University, 17 October, 1996, Forthcoming in Dalhousie Law Review. : 3.

ประสงค์ให้ผู้กระทำผิดได้แสดงความรับผิดชอบในการทำความผิดที่ตนได้กระทำลงไป และมีการประชุมกันถึงความต้องการของเหยื่อที่ได้รับผลกระทบและชุมชน โดยสร้างความสมานฉันท์ที่เกิดขึ้น แก่เหยื่ออาชญากรรม ผู้กระทำผิด และชุมชน⁹"

จากการนิยามความหมายข้างต้น สรุปได้ว่าความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นกระบวนการในการจัดการกับปัญหาอาชญากรรม ซึ่งตระหนักว่าอาชญากรรมหรือการทำความผิดได้กระทบต่อความสัมพันธ์ของบุคคล และหาแนวทางที่จะชดเชยเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นให้แก่แต่ละฝ่ายโดยมีผู้ได้รับผลกระทบจากอาชญากรรมทั้ง 3 ฝ่าย อันได้แก่ เหยื่ออาชญากรรม ผู้กระทำผิด และชุมชน มาร่วมกันแก้ไขปัญหหรือเข้าจัดการความเสียหายที่เกิดขึ้น จึงเป็นการปฏิเธรระบบการลงโทษมาเป็น การฟื้นฟูความเสียหายให้กลับคืนสู่สภาพเดิมและสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน

ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มีวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่สำคัญ ที่จะให้เหยื่ออาชญากรรม ซึ่งเป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบจากอาชญากรรมมากที่สุด ได้รับการชดเชยทดแทนทั้งทางด้าน วัตถุ การเงิน อารมณ์ และสังคม ต้องทำให้ความยุติธรรมเกิดขึ้นโดยการเยียวยาความเสียหาย เป็นอุดมคติหลัก ทำให้ผู้กระทำผิดตระหนักถึงผลกระทบที่เหยื่ออาชญากรรมได้รับจากการกระทำของตนและได้แสดงความรับผิดชอบต่อเหยื่ออาชญากรรมในการกระทำของตนเอง จัดให้มีการทำงานบริการสังคม ซึ่งช่วยในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดให้สามารถกลับคืนสู่สังคมอันจะเป็นการลดแนวโน้มที่จะเกิดอาชญากรรมในอนาคต

เมื่อกระบวนการได้เสร็จสิ้นลง เหยื่ออาชญากรรมผู้เข้าร่วมในกระบวนการมีความพอใจ ผู้กระทำผิดมีความเข้าใจว่าการกระทำของเขาก่อให้เกิดผลกระทบต่อผู้อื่นอย่างไร และพร้อมที่จะแสดงความรับผิดชอบในการกระทำของตน ผลของข้อตกลงจะช่วยให้มีการชดเชยความเสียหายและแก้ไขสาเหตุของการกระทำผิด โดยที่แผนบันทึกข้อตกลงนั้นเป็นไปตามความต้องการของทั้งเหยื่ออาชญากรรมและผู้กระทำผิดอย่างเหมาะสม และทั้งเหยื่ออาชญากรรมและผู้กระทำผิดได้มีความใกล้ชิดกัน เกิดสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน และสามารถกลับคืนสู่สังคมหรือชุมชนได้

ดังนั้น วิธีการในการจัดการกับปัญหาอาชญากรรมของความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ จึงเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับอาชญากรรม อันได้แก่ ผู้กระทำผิด เหยื่ออาชญากรรม ครอบครัวของทั้งผู้กระทำผิดและเหยื่ออาชญากรรม รวมทั้งชุมชน ร่วมกันหาวิธีการในการจัดการกับปัญหาอาชญากรรม รวมทั้งหาวิธีการป้องกันการกระทำผิดซึ่งจะเป็นการลดแนวโน้มของ

⁹ Raymond, K, M, *Restorative justice : a quiet revolution in criminal justice*. Paper delivered at the Children's Legal Issues Forum Queensland Law Society House, Anne Street, Brisbane 4th October 2001, p. 2.

อาชญากรรมที่จะเกิดขึ้นในอนาคต โดยการส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้กระทำผิดได้ทำงานบริการสังคมอันจะเป็นการส่งผู้กระทำผิดได้กลับคืนสู่สังคม โดยที่รัฐไม่มีส่วนเกี่ยวข้องหรือมีบทบาทเพียงเล็กน้อย ซึ่งเป็นการส่งเสริมให้เกิดความสมานฉันท์และความสัมพันธ์อันดีของบุคคลให้กลับคืนมาอีกครั้ง ทั้งนี้เพราะบุคคลเหล่านั้นย่อมมีความเข้าใจปัญหาอาชญากรรมในชุมชนของพวกเขาเป็นอย่างดี

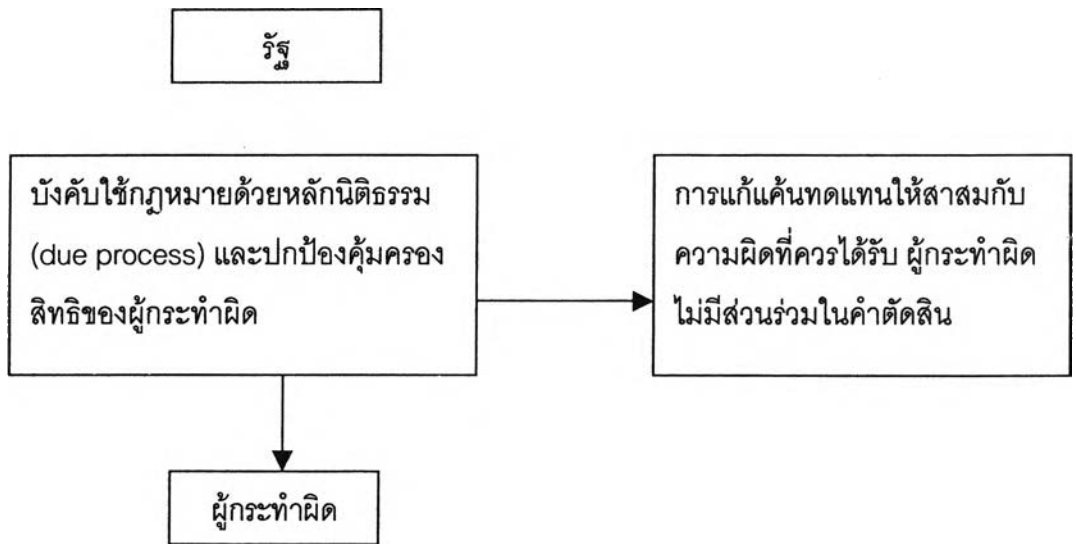
4.1.2 ความแตกต่างระหว่างความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

จากแนวคิดและหลักการสำคัญข้างต้น จะเห็นได้ว่า ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เป็นกระบวนการที่มีแนวคิดและจุดมุ่งหมายที่แตกต่างจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญาอย่างสิ้นเชิง โดยกระบวนการยุติธรรมทางอาญา (criminal justice) มีเหตุผลที่เป็นหลักการพื้นฐานที่สำคัญ 3 ประการในการอำนวยความยุติธรรม ได้แก่ ใครเป็นผู้กระทำความผิดและสมควรที่จะถูกประณาม การกระทำความผิดนั้นเป็นการกระทำละเมิดต่อกฎหมายบทใด และผู้กระทำความผิดนั้นควรจะได้รับ การลงโทษโดยรัฐอย่างไร แต่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (restorative justice) มีเหตุผลที่เป็นหลักการพื้นฐานที่สำคัญ 3 ประการในการอำนวยความยุติธรรม ได้แก่ ลักษณะของความเสียหายที่เป็นผลมาจากการกระทำผิดและใครเป็นผู้ได้รับผลร้ายนั้น ความต้องการของผู้เสียหายที่จะได้รับการเยียวยาให้กลับคืนสู่สภาพเดิมคืออะไร และใครเป็นผู้ต้องรับผิดชอบในการชดใช้เยียวยาความเสียหายและหน้าที่ที่ผูกมัดให้ผู้นั้นต้องกระทำ¹⁰ โดยผู้เขียนได้แสดงแผนผังเปรียบเทียบการทำงานของทั้ง 2 กระบวนการ ดังนี้

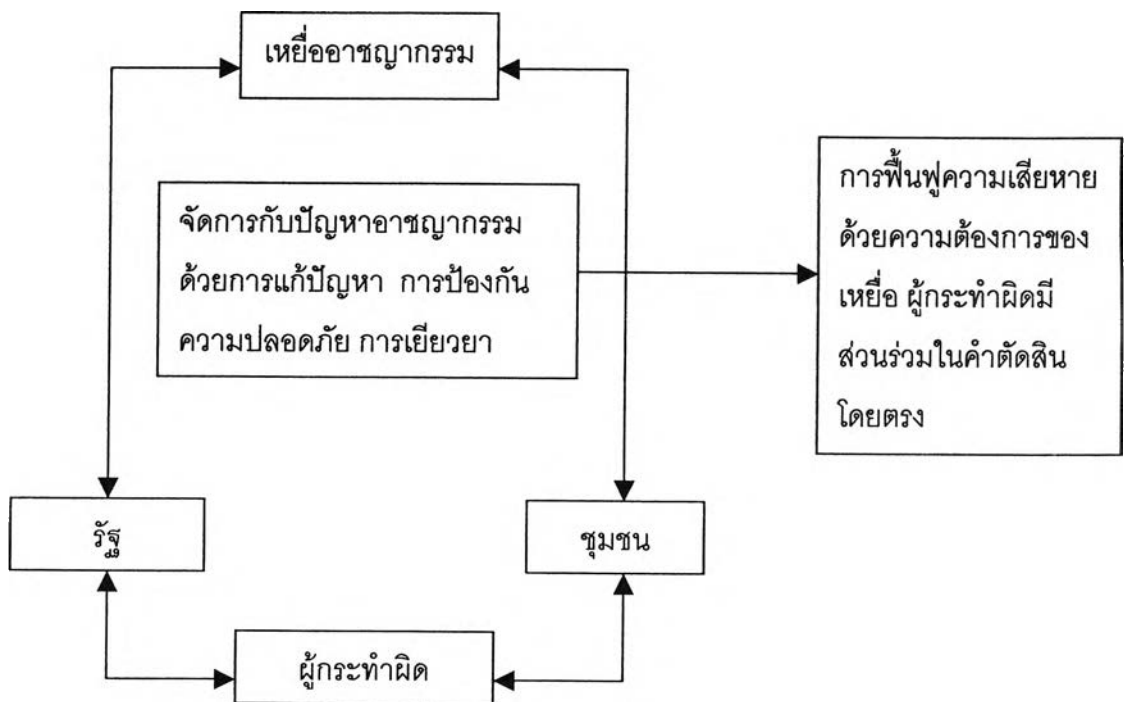
¹⁰ Shiff, M, Models, "Challenges and the promise of restorative conferencing strategies", (eds)Hirsch, A, V, Roberts, J, V, Bottoms, A, Restorative justice and criminal justice : competing or reconcilable paradigms? (Oregon : Hart Publishing), 2003, p. 315.

1. แผนผังเปรียบเทียบกระบวนการยุติธรรมทางอาญา
กับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

กระบวนการยุติธรรมทางอาญา

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มีแนวคิดและหลักการสำคัญที่แตกต่างจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญา 5 ประการ ดังนี้

1) ลักษณะของอาชญากรรม

กระบวนการยุติธรรมทางอาญาตระหนักว่า อาชญากรรมเป็นการกระทำที่ละเมิดต่อรัฐและกฎหมายบ้านเมือง ส่วนความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ตระหนักว่า อาชญากรรมเป็นการกระทำที่ละเมิดต่อบุคคลและความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล

2) เป้าหมายของความยุติธรรม

กระบวนการยุติธรรมทางอาญา มีเป้าหมายในการนำตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษให้หลบจำ ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มีเป้าหมายในการเยียวยาชดใช้ความเสียหายหรือผลกระทบของอาชญากรรมที่เกิดขึ้น และมุ่งฟื้นฟูความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและสังคมให้มากที่สุดเท่าที่จะกระทำได้ ซึ่งเป็นการส่งเสริมเหยื่ออาชญากรรม ผู้กระทำผิดและชุมชน ให้มีบทบาทสำคัญในการทำให้เกิดความยุติธรรม

3) บทบาทของเหยื่ออาชญากรรม

กระบวนการยุติธรรมทางอาญา ได้ผลักเหยื่ออาชญากรรมออกจากกระบวนการยุติธรรมตั้งแต่ต้น โดยที่เหยื่ออาชญากรรมไม่ได้รับการชดใช้ความเสียหายโดยตรงตามความต้องการของตน¹¹ แต่ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เปิดโอกาสให้มีการฟื้นฟูความเสียหายให้เหยื่ออาชญากรรมที่สมัครใจเข้าร่วมกระบวนการ ทำให้ได้รับการชดใช้ให้กลับคืนสู่สภาพเดิม และมีบทบาทในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งกับผู้กระทำผิด ทำให้เหยื่ออาชญากรรมมีความรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการยุติธรรม อันจะเป็นการลดความกลัวของเหยื่ออาชญากรรม

4) บทบาทของผู้กระทำผิด

กระบวนการยุติธรรมทางอาญาทำให้ผู้กระทำผิดไม่มีบทบาทในการตัดสินใจของตนเอง เป็นเพียงผู้ถูกปฏิบัติต่อในกระบวนการยุติธรรม ในขณะที่ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ กำหนดให้ผู้กระทำผิดได้ยอมรับและสำนึกในการกระทำของตน รวมทั้งแสดงความรับผิดชอบต่อการกระทำของตนและมีข้อผูกมัดหรือภาระหน้าที่ที่จะต้องชดใช้ความเสียหายแก่เหยื่ออาชญากรรมและสังคม ผู้กระทำผิดที่เข้าร่วมกระบวนการมีโอกาสที่จะเผชิญหน้ากับเหยื่ออาชญากรรมและได้ตระหนักว่าอาชญากรรมที่ตนได้กระทำไปทำให้เหยื่ออาชญากรรมได้รับความเสียหายอย่างไร มีการชดใช้ความเสียหายโดยเป็นไปตามความต้องการของเหยื่ออาชญากรรม

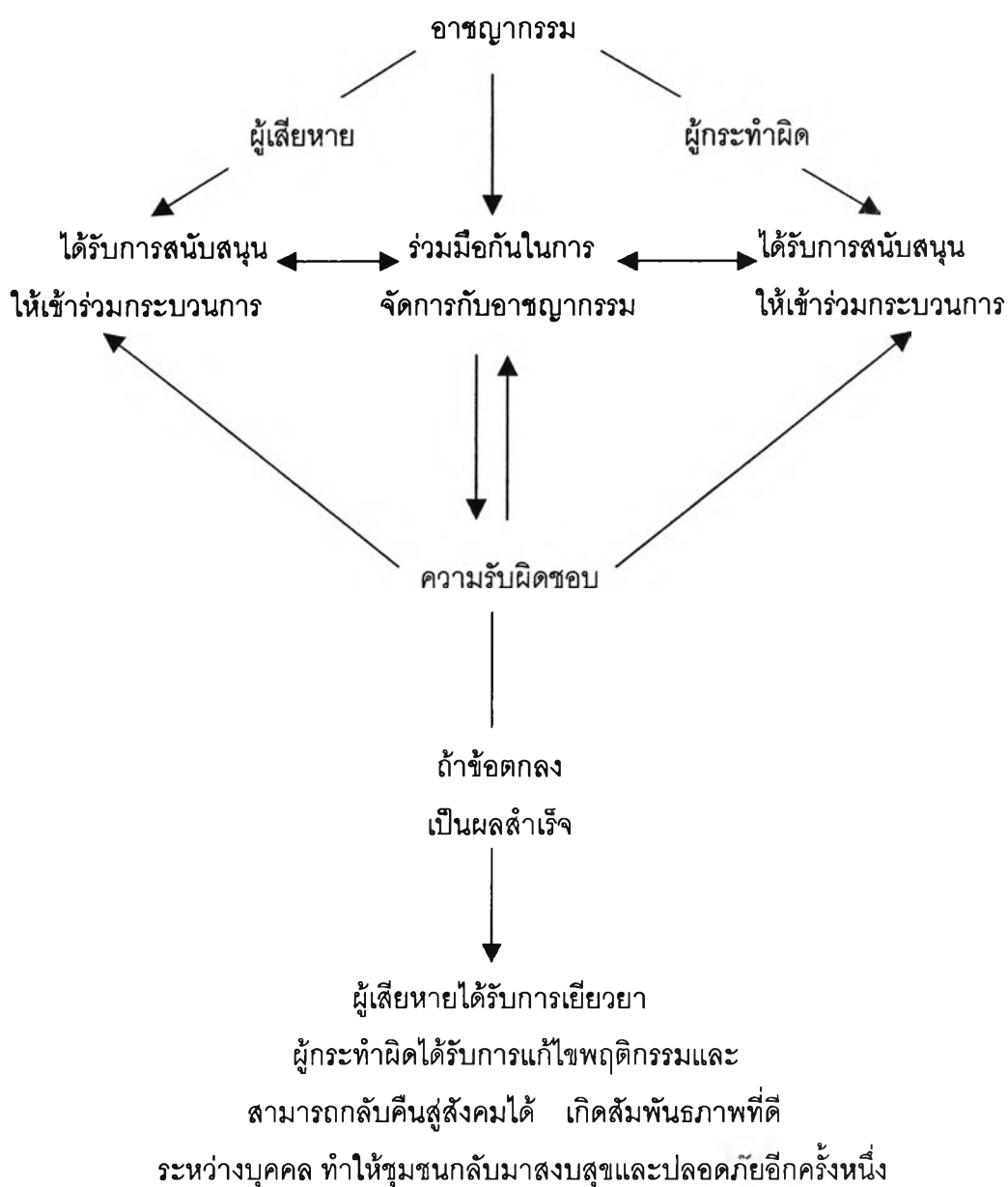
¹¹ Umbriet, M, S, "Restorative justice through victim-offender mediation : a multi-site assessment," *Western Criminology Review* 1, 1, : 2.

5) บทบาทของชุมชน

กระบวนการยุติธรรมทางอาญา กำหนดให้รัฐมีบทบาทสำคัญในการจัดการแก้ปัญหาอาชญากรรมหรือการกระทำผิดโดยตรง โดยชุมชนมีส่วนร่วมน้อยหรือไม่มีเลย แต่ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กำหนดให้ชุมชนมีบทบาทสำคัญในการจัดการกับปัญหาอาชญากรรมหรือการกระทำผิด โดยการร่วมมือกับผู้กระทำผิดและเหยื่ออาชญากรรมในการหาวิธีการแก้ไขและป้องกันอาชญากรรม โดยมีรัฐเป็นผู้ควบคุมดูแล

ดังนั้น ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จึงมีแผนผังการทำงานดังต่อไปนี้

2. แผนผังแสดงการทำงานของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

4.2 การนำความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็ก

4.2.1 แนวคิดและเหตุผลในการนำความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้

ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นทางเลือกของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาปกติ มีความมุ่งหมายที่จะชดเชยความสัมพันธ์ของชุมชนซึ่งได้รับความเสียหายเมื่อมีการกระทำผิดขึ้น ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สามารถใช้ได้กับทุกคนที่กระทำผิดกฎหมาย โดยสามารถปรับใช้ได้ ในหลาย ๆ สถานการณ์ และใช้ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาได้หลายขั้นตอน อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบัน ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ถูกนำมาใช้เป็นทางเลือกของศาลในการจัดการแก้ไขปัญห เด็กกระทำผิด โดยมีเหตุผลที่ว่า ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มีความเหมาะสมกับระบบกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กเป็นอย่างสูง เพราะ ตามประวัติศาสตร์ ระบบกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กมุ่งให้ความสำคัญกับการแก้ไขฟื้นฟูเด็กกระทำผิดมากกว่าการลงโทษ และเด็กมีแนวโน้มที่จะไม่หันกลับมากระทำผิดซ้ำได้ง่ายกว่าผู้ใหญ่

แนวคิดในการนำความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้กับเด็กกระทำผิด เริ่มต้นอย่างเป็นทางการ เมื่อ the Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention (OJJDP) ได้ริเริ่มโครงการ The Balanced and Restorative Project ขึ้นมา โดยวางองค์ประกอบสำคัญของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สำหรับเด็กกระทำผิดไว้ 3 ประการ ดังนี้

1) ความรับผิดชอบ (Accountability)

การชดเชยทดแทน (restitution) การทำงานบริการสังคม (community service) และ การไกล่เกลี่ยระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำผิด (victim offender mediation) เป็นมาตรการที่สังคมนำมาใช้ในการลงโทษผู้กระทำผิด ทำให้ผู้กระทำผิดได้ตระหนักว่า อาชญากรรมที่เขากระทำไป ได้ก่อให้เกิดความเสียหายต่อเหยื่ออาชญากรรมอย่างไร¹² มีการกำหนดให้ผู้กระทำผิดได้แสดงความรับผิดชอบต่อผลของความเสียหายและเหยื่ออาชญากรรม โดยการเข้าแก้ไขชดเชย ความสูญเสียต่างๆ ที่เป็นผลมาจากการกระทำของเขาเอง ให้แก่เหยื่ออาชญากรรมและชุมชนให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ โดยมีชุมชนและเหยื่ออาชญากรรมมีบทบาทหลักในการดำเนินกระบวนการ¹³

¹² Bazemore, G and Umbreit, M, S, Balanced and restorative justice : program summary. (Washington DC : Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention, U.S. Department of Justice, 1995), p 3.

¹³ Hopf, S, A, "Redefining criminal justice to restore the community : the movement towards restorative justice," The Advocate 21, 3 (May 1999), : 2.

2) การพัฒนาความสามารถ (Competency Development)

การให้เด็กกระทำผิดได้พัฒนาทักษะความสามารถของตน โดยการให้เด็กได้รับการฝึกอบรมวิชาชีพ หรือการให้เด็กทำงานบริการสังคม มีการส่งเสริมให้เด็กได้เรียนรู้ประสบการณ์การทำงานด้วยตัวเอง กระบวนการนี้จะทำให้เด็กได้รับการแก้ไขฟื้นฟูพฤติกรรมการกระทำผิดและช่วยให้เด็กสามารถกลับคืนสู่สังคมได้

3) การปกป้องคุ้มครองชุมชน (Community Protection)

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ส่งเสริมให้สังคมมีสิทธิที่จะได้รับความปลอดภัย โดยกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กจะทำการส่งเสริมให้เด็กปกป้องคุ้มครองชุมชนให้มีความปลอดภัยโดยการไม่หวนกลับไปสร้างความเดือดร้อนให้ชุมชนโดยการกระทำผิดซ้ำอีก

ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เปิดโอกาสให้เด็กผู้กระทำผิด ได้สำนึกในการกระทำของตนและพร้อมที่จะแสดงความรับผิดชอบ เข้าใจผลกระทบในการกระทำของเขาทั้งหมด และชดเชยความเสียหายที่ได้กระทำต่อเหยื่ออาชญากรรม แทนที่จะลงโทษและสร้างตราบาปให้เด็กผู้กระทำผิด ในบางสถานการณ์ ศาลจะใช้ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาเบี่ยงเบนคดีเด็กไม่ให้เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม ซึ่งเป็นการใช้ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์แทนที่การฟ้องคดีปกติ เมื่อผู้กระทำผิดยอมรับความผิด แทนที่เจ้าหน้าที่จะจัดการกับเด็กกระทำผิด ชุมชนก็จะเข้ามาจัดการและควบคุมเด็กเอง ช่วยให้เด็กสามารถกลับคืนสู่สังคมได้อีกครั้งหนึ่ง

โปรแกรมความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สามารถทำงานร่วมกับกระบวนการยุติธรรมปกติ โดยศาล พนักงานอัยการ และตำรวจจะนำความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้โดยคำนึงความเหมาะสมของประเภทและลักษณะของคดี ประวัติของเด็ก ความรุนแรงของอาชญากรรม เหตุการณ์แวดล้อม ทศนคติของเหยื่ออาชญากรรมและเด็กและความสมัครใจของทั้งเด็กและเหยื่ออาชญากรรมที่จะเข้าร่วมกระบวนการและถึงแม้ว่า คดีจะมีความเหมาะสม แต่เหยื่ออาชญากรรมอาจจะไม่ต้องการเข้าร่วมกระบวนการประชุมความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ทั้งนี้เหยื่ออาชญากรรมมีสิทธิเสมอที่จะกล่าวว่า พวกเขาต้องการให้คดีถูกจัดการโดยระบบกระบวนการยุติธรรมปกติ

ในกระบวนการประชุม เหยื่ออาชญากรรมจะบอกเล่าความรู้สึกในขณะที่เกิดอาชญากรรมและอาชญากรรมดังกล่าวได้ส่งผลกระทบต่อเขาอย่างไร นอกจากนี้ ครอบครัวของเขาและผู้สนับสนุนเพื่อนและครอบครัวของเหยื่ออาชญากรรมสามารถอธิบายผลกระทบต่อเหยื่ออาชญากรรมได้นอกเหนือจากที่เหยื่ออาชญากรรมได้พูดไว้ ส่วนครอบครัวของเด็กกระทำผิดสามารถช่วยเหลือเด็กด้วยการอธิบายความรู้สึกของพวกเขาเกี่ยวกับอาชญากรรม และช่วยให้ทุกคนเข้าใจพฤติกรรมของเด็กอย่างใกล้ชิด ในตอนท้ายของการประชุม ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจะตัดสินใจร่วมกันว่าจะจัดการกับเด็กอย่างไร เด็กอาจจะตกลงยินยอมที่จะคืนของหรือจ่ายค่าของที่ขโมย ชดใช้หรือจ่ายของที่เสียหาย ทำงานเป็นอาสาสมัครบริการชุมชน บริจาคการกุศล โดยมีการวางข้อตกลงร่วมกัน ให้เด็กผู้กระทำผิดได้ปฏิบัติตามและมีการลงนามของทุกฝ่ายด้วย

เป้าหมายของความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ คือ การให้เด็กกระทำผิดขอโทษอย่างจริงใจ ต่อผู้เสียหาย การขอโทษเป็นขั้นตอนสำคัญในการให้เด็กแสดงความรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเอง การขอโทษช่วยชดเชยความสัมพันธ์ของระหว่างเด็กและผู้เสียหายและชุมชนที่เสียไปให้กลับคืนมา กระบวนการเสร็จสิ้นเมื่อเด็กทำทุกสิ่ง หากเขายินยอมที่จะปฏิบัติตาม คดีก็สิ้นสุดลง เช่น ถ้าตำรวจเตรียมการประชุมความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ แทนที่การแจ้งข้อกล่าวหา ตำรวจก็จะตัดสินใจที่จะไม่ฟ้อง ถ้าคดีถูกส่งมายังพนักงานอัยการก่อนที่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จะเกิดขึ้น อัยการจะสั่งไม่ฟ้อง เด็กก็จะไม่ได้รับการบันทึกจากศาล ในคดีรุนแรงส่วนใหญ่ ข้อตกลงในการประชุมอาจจะกลายเป็นส่วนหนึ่งในการคุมประพฤติหรืออาจจะมีผลให้จำคุกระยะสั้น เด็กที่ไม่ต้องการที่จะปฏิบัติตามจะถูกส่งไปให้เข้ากระบวนการยุติธรรมปกติ ซึ่งเด็กต้องไปขึ้นศาล ถ้าพบว่ามีความผิด เด็กจะได้รับการลงโทษ และจะต้องถูกบันทึกในศาล

ส่วนผู้เสียหายมีโอกาสที่จะบอกเด็กกระทำผิดว่า อาชญากรรมได้กระทบหรือทำให้เกิดความเสียหายต่อเขาอย่างไร พวกเขาสามารถแสดงอารมณ์ โกรธ กลัว เจ็บปวด ได้โดยตรงต่อผู้ที่กระทำต่อเขา ผู้เสียหายสามารถถามเด็กกระทำผิดได้ว่า เขาได้ทำอะไรที่เป็นการส่งเสริมหรือสนับสนุนกระตุนความผิดหรือไม่ และ เขาควรทำสิ่งใดที่จะเป็นการป้องกันการกระทำผิด

4.2.2 ลักษณะและรูปแบบของการประชุมความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่สมควรนำมาใช้ในการแก้ไขฟื้นฟูเด็กกระทำผิด

แนวคิดความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้เกิดขึ้นตั้งแต่ปี ค.ศ.1970 เป็นต้นมา มีรูปแบบและวิธีการเกิดขึ้นในหลายพันชุมชน และได้แพร่หลายในหลายประเทศทั่วโลก ได้แก่ victim offender mediation, community policing, family group conferencing, peacemaking circles, circle sentencing, community reparative boards, victim impact panels, restitution programs, offender competency development programs, victim empathy classes for offenders, community service, victim advocacy programs เป็นต้น ซึ่งในการศึกษามหาตมการในการแก้ไขฟื้นฟูเด็กกระทำผิด ผู้วิจัยขอทำการศึกษา 4 รูปแบบ ดังนี้

4.2.2.1 การไกล่เกลี่ยระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำผิด (Victim Offender Mediation)

โปรแกรมการไกล่เกลี่ยระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำผิดมีรากฐานทางประวัติศาสตร์มายาวนาน แรกเริ่มโปรแกรมนี้ได้มีแนวคิดและความมุ่งหมายมาจากการทดลองโครงการระงับข้อพิพาทในชุมชนราวปี ค.ศ. 1960-1970 โดยให้อาสาสมัครในชุมชนเป็นผู้ไกล่เกลี่ย (mediator) ต่อมาในคดีส่วนใหญ่มักจะดำเนินการโดยทนายความ และไม่จำเป็นที่จะต้องให้คู่กรณีที่พักพิวกันมา

เผชิญหน้ากัน หลังจากนั้นไม่นานมีความเคลื่อนไหวในเรื่องการไกล่เกลี่ยระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำผิดอีกครั้ง โดยมีการจัดโปรแกรมการไกล่เกลี่ยที่เรียกว่า Victim Offender Reconciliation Program (VORP) ในปี ค.ศ. 1974 ที่เมือง Kitchener รัฐ Ontario ประเทศแคนาดา โดยคณะกรรมการ Mennonite Central Committee และถูกนำกลับมาใช้อีกที่เมือง Elkhart รัฐ Indiana ประเทศสหรัฐอเมริกา ในปี ค.ศ. 1978 แนวคิดการไกล่เกลี่ยของ VORP นี้ได้แพร่หลายไปอย่างรวดเร็วโดยชุมชน Mennonite ที่เน้นย้ำการไกล่เกลี่ยประนีประนอม (reconciliation) โดยในช่วงแรก VORP จะมุ่งเน้นไปที่การดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญาแบบมีมนุษยธรรม (humanistic model) ซึ่งเป็นการช่วยให้ผู้กระทำผิดได้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและผู้เสียหายได้รับการช่วยเหลือ ซึ่ง VORP เป็นโปรแกรมที่เกี่ยวข้องกับการเผชิญหน้าระหว่างผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมและผู้กระทำผิดโดยมีผู้ไกล่เกลี่ยร่วมอยู่ด้วย

หลังจากนั้นอีก 20 ปีต่อมาได้มีความเคลื่อนไหวเกี่ยวกับสิทธิของเหยื่ออาชญากรรมเพิ่มมากขึ้น โดยมีผู้สนับสนุนแนวคิดเกี่ยวกับสิทธิของเหยื่ออาชญากรรมได้คัดค้านแนวคิดที่ให้เหยื่ออาชญากรรมและผู้กระทำผิดมาร่วมกันกล่าวถึงการกระทำผิดและทำแผนบันทึกข้อตกลง พวกเขาเชื่อว่าการเผชิญหน้ากันจะทำให้เหยื่ออาชญากรรมมีความรู้สึกว่าเป็นเหยื่ออีกครั้งหนึ่ง และพวกเขากลัวว่า victim offender mediation หรือ VOM อาจจะทำให้ผู้กระทำผิดได้รับการลงโทษน้อยลง อย่างไรก็ตามได้มีคณะทำงานได้ศึกษา VOM อย่างใกล้ชิดและเชื่อมั่นว่ากระบวนการไกล่เกลี่ยโดยวิธีการของ VOM เป็นวิธีการที่ตอบสนองความต้องการของเหยื่ออาชญากรรมอย่างมาก และเป็นทางเลือกที่สำคัญที่เหยื่ออาชญากรรมผู้ได้รับผลกระทบต้องการให้นำมาใช้และเป็นไปด้วยความสมัครใจ¹⁴ ซึ่ง VOM จะช่วยส่งเสริมให้เกิดความสมดุลระหว่างความต้องการและส่วนได้เสียของเหยื่ออาชญากรรมและผู้กระทำผิดภายใต้กระบวนการไกล่เกลี่ยของ VOM ปัจจุบันมี the National Organization for Victim Assistance เป็นหน่วยงานที่สนับสนุนความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์และวิธีการไกล่เกลี่ยแบบ victim offender mediation และในปัจจุบันได้มีโปรแกรมกว่า 320 โปรแกรมแพร่หลายไปทั่วสหรัฐอเมริกาและแคนาดา

ก. แนวคิดและหลักการสำคัญ

¹⁴ Umbreit, M, S, Coates, R, B and Vos, B, Victim impact of restorative justice conferencing with juvenile offenders : what we have learned from two decades of victim- offender dialogue through mediation and conferencing. (Washington DC : Office of Juvenile Justice Department ,U.S. Department of Justice, 2001), pp.10-11.

กรอบโครงสร้างทางทฤษฎีของการไกล่เกลี่ยระหว่างเหยื่ออาชญากรรมและผู้กระทำผิด (victim offender mediation) ประกอบไปด้วยแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับความยุติธรรม 3 ประการ ได้แก่ ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (restorative justice) ทฤษฎีความยุติธรรม (equity theory) ทฤษฎีการบรรยาย (narrative theory) ดังนี้

ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์พยายามตอบสนองอาชญากรรมด้วยบรรทัดฐานของชุมชน อันได้แก่ การทำให้คืนดีกัน การกลับคืนสู่สังคม องค์รวมของแนวคิดความยุติธรรม โดยเน้นย้ำให้ผู้กระทำผิดได้แสดงความรับผิดชอบและสามารถกลับคืนสู่สังคมได้ ส่งเสริมค่านิยมของชุมชน และการชดใช้ความเสียหายให้แก่เหยื่ออาชญากรรม การไกล่เกลี่ยแบบ VOM จึงนำแนวคิดนี้มาใช้ในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเหยื่ออาชญากรรม โดยให้ผลประโยชน์แก่เหยื่ออาชญากรรมด้วย และเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคลให้กลับคืนมา

ทฤษฎีความยุติธรรมได้ตั้งสมมติฐานว่า ความเป็นธรรมและความยุติธรรมได้มีอยู่ทุกสถานการณ์ เมื่อความยุติธรรมได้ถูกละเมิด เหยื่ออาชญากรรมต้องมียุทธวิธีในการฟื้นฟูความยุติธรรมให้กลับคืนมา ซึ่งเหยื่ออาชญากรรมที่ปฏิเสธกระบวนการยุติธรรมมักจะตัดสินใจเข้าร่วมกระบวนการไกล่เกลี่ยแบบ VOM ทั้งนี้เพราะต้องการให้ผู้กระทำผิดเข้าชดเชยความเสียหายที่ตรงต่อความต้องการของตนอย่างเหมาะสม

สุดท้าย ทฤษฎีการบรรยาย มีความมุ่งหมายในการเปิดโอกาสให้เหยื่ออาชญากรรมได้เล่าเรื่องราวของอาชญากรรมที่เกิดขึ้นกับตนเอง รวมทั้งความเจ็บปวดทรมานร่างกายและจิตใจ ตลอดจน ความสูญเสียด้านอื่นๆ ที่ได้รับ¹⁵ โปรแกรมของ VOM ได้นำทฤษฎีนี้มาใช้ในกระบวนการด้วย โดยเปิดโอกาสให้เหยื่ออาชญากรรมได้เล่าเรื่องราวของอาชญากรรมที่เกิดขึ้นกับตนเอง การแสดงความรู้สึกต่อผลของความเสียหายที่ได้รับ ทำให้ความกลัวและความกังวลของเหยื่ออาชญากรรมลดลง

นอกจากนี้ วิธีการไกล่เกลี่ยแบบ VOM ยังมีแนวทางในการแก้ปัญหาความขัดแย้งด้วยหลักการของการไกล่เกลี่ยอย่างมีมนุษยธรรม (humanistic mediation) ซึ่งหลักการนี้มีค่านิยมและความเชื่อในความสัมพันธ์ของสรรพสิ่งและความมีมนุษยธรรมของมนุษย์ ให้ความสำคัญกับผู้ไกล่เกลี่ยและการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างคู่กรณีในการแก้ปัญหาความขัดแย้งได้อย่างมีประสิทธิภาพ

¹⁵Gehm, J, R, "Victim offender mediation programs : an exploration of practice and theoretical frameworks," *Western Criminology Review* 1, 1, : 13 Available from <http://wcr.sonoma.edu/v1n1/gehm.html>. 17 November 2003

และเชื่อว่ากระบวนการไกล่เกลี่ยสามารถสร้างความสมานฉันท์ให้เกิดขึ้นโดยการให้คู่กรณีได้
สนทนากัน รับรู้ความรู้สึกของแต่ละฝ่ายและให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน¹⁶

รูปแบบการไกล่เกลี่ยแบบ victim offender mediation มีหลักการสำคัญดังนี้¹⁷

- มนุษย์ดำรงชีวิตอยู่ด้วยหลักการของความถูกต้อง ภายใต้หลักการของความถูกต้องนั้น มนุษย์จึงสามารถเข้าถึงปัญหาและจัดการแก้ไขปัญหาคด้วยหลักการของความถูกต้องนั้น
- ผู้ไกล่เกลี่ยเป็นผู้มีส่วนสำคัญมากในกระบวนการไกล่เกลี่ย โดยเป็นบุคคลที่สามที่มีความเป็นกลาง ทำหน้าที่ในการอธิบายและให้คำแนะนำในการประชุมเพื่อไกล่เกลี่ย รวมทั้งจัดที่นั่งและวางแผนการประชุม เป็นผู้ที่ทำให้คู่กรณีแต่ละฝ่ายที่มีความแตกต่างกันทางอุปนิสัย สถานะทางสังคม ฐานะและความเป็นอยู่ นำไปสู่การเจรจาไกล่เกลี่ยที่มีความสำคัญ แม้ว่าจะเต็มไปด้วยอารมณ์ที่รุนแรงของคู่กรณีก็ตาม
- ผู้ไกล่เกลี่ยต้องใช้กลยุทธ์หรือเทคนิคเฉพาะในการเจรจาไกล่เกลี่ย เพื่อให้การดำเนินการไกล่เกลี่ยเป็นไปด้วยความสะดวกและปลอดภัย
- เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับคู่กรณีแต่ละคนจะได้รับการเอาใจใส่และมีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งถึงผลกระทบที่แต่ละคนได้รับ การบอกเล่าและรับฟังเรื่องราวเหล่านี้จะทำให้เกิดทัศนคติที่ดีขึ้นระหว่างผู้กระทำผิดและเหยื่ออาชญากรรม
- ในการประชุม ผู้ไกล่เกลี่ยจะมีบทบาทสำคัญในการอำนวยความสะดวกในการเจรจาไกล่เกลี่ยระหว่างคู่กรณีแต่ละฝ่าย โดยผู้ไกล่เกลี่ยจะใช้ทั้งวัจนภาษาและอวัจนภาษาในการสื่อสาร มีความจริงใจ ตรงไปตรงมา มีความเอาใจใส่และไม่เสแสร้ง
- คู่กรณีได้รับการเสนอทางเลือกต่างๆ ในการดำเนินการกระบวนการไกล่เกลี่ยไม่ว่าจะเป็นเวลาหรือสถานที่ที่จะทำการไกล่เกลี่ย นับว่าเป็นการเปิดโอกาสให้เหยื่ออาชญากรรมมีสิทธิในกระบวนการมากขึ้น
- ผู้ไกล่เกลี่ยมีบทบาทสำคัญในการทำให้กระบวนการไกล่เกลี่ยประสบผลสำเร็จ โดยในระหว่างการประชุม ผู้ไกล่เกลี่ยจะเข้าแทรกแซงการเจรจาให้น้อยที่สุดและส่งเสริมหรือสนับสนุนให้เหยื่ออาชญากรรมและผู้กระทำผิดเข้าเจรจาไกล่เกลี่ยกัน

¹⁶ Umbreit, M,S, The handbook of victim offender mediation : an essential guide to practice and research. p. 5.

¹⁷ Umbreit, M, S, Guidelines for victim-sensitive victim offender mediation : restorative justice through dialogue. (Washington DC : Office for Victims of Crime ,U.S. Department of Justice, 2000), pp. 7-8.

- กระบวนการไกล่เกลี่ยจะทำให้ความต้องการของคู่กรณีเกิดขึ้น และคู่กรณีรู้สึกปลอดภัย และเข้าร่วมเจรจาไกล่เกลี่ยด้วยความสบายใจ ซึ่งการที่คู่กรณีใช้รูปแบบการสื่อสารที่แตกต่างกันจะทำให้เกิดการเข้าใจความหมายที่ผิดได้

- ต้องร่วมมือกันในการทำให้ความต้องการและส่วนได้เสียของคู่กรณีทุกฝ่ายมีผลเป็นที่น่าพอใจ

- การทำข้อตกลงการไกล่เกลี่ยเป็นหนังสือ จะเป็นการแนะนำและมีรายละเอียดให้ปฏิบัติตาม และกล่าวถึงบทสนทนาระหว่างเหยื่ออาชญากรรมและผู้กระทำผิดเกี่ยวกับอาชญากรรมและผลกระทบของอาชญากรรมต่อชีวิตและความเป็นอยู่ของเขา ส่วนความพอใจของคู่กรณีในการไกล่เกลี่ยไม่มีผลในการทำข้อตกลง

ข. ขั้นตอนและวิธีการ

กระบวนการไกล่เกลี่ยระหว่างผู้กระทำผิดกับผู้เสียหาย (victim offender mediation)

มี 4 ขั้นตอน ดังนี้

1) ขั้นตอนการกลั่นกรองคดี (intake)

ในขั้นตอนการกลั่นกรองคดีที่จะเข้าสู่กระบวนการพิจารณาพิพากษาของศาลนั้น คดีใดสมควรที่จะดำเนินการโดยไม่ต้องผ่านการพิจารณาของศาล คดีนั้นสามารถเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยได้ โดยคดีที่สามารถเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ย ได้แก่ คดีลักทรัพย์ คดีทำร้ายร่างกาย ให้ได้รับบาดเจ็บเพียงเล็กน้อย คดีที่ผู้กระทำผิดรับสารภาพ โดยไม่ใช่ผู้กระทำผิดที่เคยต้องโทษมาแล้วหลายคดี หรือเป็นผู้มีสุขภาพจิตบกพร่อง หรือเป็นความต้องการของเหยื่ออาชญากรรมเองที่ต้องการเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ย และคดีที่ได้ผ่านกระบวนการเบี่ยงเบนหรือผลัดดันไม่ให้เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม (diversionary process) เป็นต้น

ผู้กระทำผิดในคดีดังกล่าวจะถูกส่งตัว (referral) ให้เข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยและผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ย (mediator) ซึ่งมาจากหน่วยงานการส่งคดี (referral source) ที่แตกต่างกัน จะมีหนังสือแจ้งไปถึงคู่กรณีที่เกี่ยวข้องในคดีทุกฝ่ายว่า คดีได้ถูกส่งเข้าสู่โปรแกรมการไกล่เกลี่ยแล้ว และผู้ไกล่เกลี่ยมาจากหน่วยงานการส่งคดีไหน มีรายละเอียดของกระบวนการไกล่เกลี่ยไว้พอสังเขป โดยไม่ใช่ภาษาที่เข้าใจยากหรือมีถ้อยคำที่เป็นการขู่เชิญว่า กระบวนการไกล่เกลี่ยเป็นกระบวนการที่ผู้เกี่ยวข้องในคดีทุกฝ่ายมาร่วมกันพูดถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นและผลกระทบที่ได้รับจากการกระทำผิด โดยมีการทำแผนข้อตกลงการไกล่เกลี่ยเพื่อฟื้นฟูความเสียหายให้กลับคืนดีดังเดิม และเชิญผู้เกี่ยวข้องดังกล่าวมาร่วมกระบวนการไกล่เกลี่ยและแจ้งว่าผู้ไกล่เกลี่ยจะติดต่อไปอีกครั้งเพื่อสอบถามว่า คู่กรณีทุกฝ่ายต้องการที่จะเข้าร่วมกระบวนการหรือไม่ และนัดหมายเวลาการพบปะกันเพื่อพูดคุยหรือสนทนากันถึงการกระทำผิดและการไกล่เกลี่ย

2) ขั้นตอนการเตรียมการ (preparation)

ผู้ไกล่เกลี่ยจำเป็นต้องเตรียมข้อมูลเกี่ยวกับการกระทำผิด ผู้กระทำผิดและผู้เสียหาย เพื่อประโยชน์ในการไกล่เกลี่ย และเมื่อได้ข้อมูลพอสมควรแล้วก็ดำเนินการติดต่อคู่กรณีที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายเพื่อเตรียมการพบปะกันขั้นตอนนี้แบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนแรกซึ่งเป็นการโทรศัพท์เพื่อติดต่อกับเหยื่ออาชญากรรมและผู้กระทำผิดเป็นครั้งแรก (first telephone contact with offender and victim) และขั้นตอนที่สองคือ การให้เหยื่ออาชญากรรมและผู้กระทำผิดมาพบปะกับผู้ไกล่เกลี่ยเพื่อสัมภาษณ์หรือซักถามก่อนการไกล่เกลี่ย (premediation interviews with victim and offender)

เมื่อได้ข้อมูลครบแล้ว ผู้ไกล่เกลี่ยจะดำเนินการติดต่อคู่กรณีที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายเพื่อเตรียมการพบปะกัน โดยการโทรศัพท์ไปสอบถามเพื่อติดตามผลการส่งหนังสือแจ้งกระบวนการไกล่เกลี่ย และการเชิญให้คู่กรณีมาพบปะกับผู้ไกล่เกลี่ยเพื่อสัมภาษณ์หรือซักถามก่อนการไกล่เกลี่ย (premediation interviews) ถ้าเหยื่ออาชญากรรมหรือผู้กระทำผิดเป็นเด็กและเยาวชน ผู้ไกล่เกลี่ยต้องอธิบายโปรแกรมการไกล่เกลี่ยพอสังเขปให้บิดามารดาหรือผู้ปกครองของเด็กทราบก่อน และขออนุญาตพูดคุยกับเด็กและเยาวชนเหล่านั้น ถ้าไม่มีบิดามารดา หรือผู้ปกครอง หรือมีความจำเป็นต้องพบปะกับเด็กตามลำพัง ก็ควรจะนัดหมายสถานที่ที่เป็นที่สาธารณะมากกว่าจะนัดกันที่บ้าน

การโทรศัพท์ไปครั้งแรกหลังจากการส่งหนังสือไปนั้นเป็นขั้นตอนที่สำคัญมาก เพราะผู้ไกล่เกลี่ยต้องพยายามโน้มน้าวใจหรือชักจูงใจให้คู่กรณียอมเข้าร่วมกระบวนการ ซึ่งเป็นการสร้างความน่าเชื่อถือและความไว้วางใจในตัวผู้ไกล่เกลี่ยและกระบวนการไกล่เกลี่ย บางกรณีคู่กรณีให้ข้อมูลทางโทรศัพท์มากเกินไป ทำให้คู่กรณีรู้สึกว่าจะไม่มีความจำเป็นที่จะต้องเข้าสู่กระบวนการ หรือคู่กรณีรู้สึกกดดันที่จะตัดสินใจเข้าสู่กระบวนการ เขาอาจจะไม่ตกลงเข้าร่วมกระบวนการ ถ้าผู้ไกล่เกลี่ยไม่สามารถที่จะดำเนินการนัดหมายให้คู่กรณีแต่ละฝ่ายมาพบปะกับตนได้ ก็มีแนวโน้มที่ดีจะไม่เข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ย

ดังนั้นผู้ไกล่เกลี่ยต้องอธิบายวัตถุประสงค์และกระบวนการการไกล่เกลี่ยให้ชัดเจน และอธิบายว่ามีความจำเป็นที่จะต้องขอให้คู่กรณีที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายเข้าร่วมกระบวนการ โดยเฉพาะเหยื่ออาชญากรรม มาบรรยายเหตุการณ์ ผลกระทบของอาชญากรรมที่ได้รับ ตลอดจนความรู้สึกที่มีต่ออาชญากรรมและขอให้คู่กรณีมาร่วมกระบวนการเพื่อหาทางออกให้กับปัญหา และการชดใช้หรือชดเชยความเสียหาย (restitution) ให้แก่เหยื่ออาชญากรรม โดยการที่เหยื่ออาชญากรรมและผู้กระทำผิดจะเข้าร่วมกระบวนการไกล่เกลี่ยได้นั้น ต้องอาศัยความสมัครใจของทั้งสองฝ่าย และผู้ไกล่เกลี่ยนั้นต้องเป็นผู้ที่มีใจเป็นกลางและเป็นผู้ทำหน้าที่อำนวยความสะดวกในการประชุมการไกล่เกลี่ย สิ่งสำคัญคือผู้ไกล่เกลี่ยไม่มีอำนาจในการทำคำตัดสินในกระบวนการ เพราะหน้าที่ดังกล่าวเป็นของคู่กรณีที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายที่จะเป็นผู้กำหนดเองว่า เหตุการณ์การกระทำผิดที่เกิดขึ้น

นั้น จะมีวิธีการแก้ไขปัญหอย่างไร โดยการอธิบายและซักถามกันเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น รวมทั้งความรู้สึกของแต่ละฝ่ายต่อเหตุการณ์นั้น

เมื่อผู้ไกล่เกลี่ยได้โทรศัพท์ตกลงเรื่องการนัดหมายเพื่อพบปะกับผู้ไกล่เกลี่ยแล้ว ต่อไปเป็นการสัมภาษณ์เหยื่ออาชญากรรมและผู้กระทำผิดก่อนการไกล่เกลี่ย โดยมีวัตถุประสงค์ให้ทั้งคู่กระทำผิดและเหยื่ออาชญากรรมได้เรียนรู้ความรู้สึกซึ่งกันและกัน เช่น ผู้กระทำผิดได้รับรู้ความรู้สึกของเหยื่ออาชญากรรม และตระหนักว่าตนได้ก่อให้เกิดความเสียหายหรือผลกระทบของการกระทำผิดอย่างไร ส่วนเหยื่ออาชญากรรมได้รับรู้ว่า สาเหตุที่กระทำผิดคืออะไร จะทำให้มีความเข้าใจผู้กระทำผิดมากขึ้น ผู้ไกล่เกลี่ยจะอธิบายกระบวนการไกล่เกลี่ยโดยละเอียด และส่งเสริมหรือสนับสนุนให้เหยื่ออาชญากรรมและผู้กระทำผิดในการตัดสินใจเข้าร่วมกระบวนการ จากนั้นผู้ไกล่เกลี่ยจะให้ทั้งเหยื่ออาชญากรรมและผู้กระทำผิดได้พูดถึงเหตุการณ์ และผลกระทบต่างๆ ที่ตนได้รับ ทำให้ผู้ไกล่เกลี่ยได้มีโอกาสรวบรวมข้อมูลการกระทำผิด การประเมินความพร้อมของคู่กรณีทุกฝ่ายและความเหมาะสมที่จะทำการไกล่เกลี่ย

นอกจากนี้ ผู้ไกล่เกลี่ยจะต้องซักซ้อมกระบวนการไกล่เกลี่ยให้แก่ทั้งคู่กระทำผิดและเหยื่ออาชญากรรม และสร้างความสมานฉันท์และสัมพันธภาพที่ดีให้เกิดขึ้นแก่คู่กรณีทั้งสองฝ่าย และกล่าวถึงผลของการไกล่เกลี่ยว่า ผู้กระทำผิดต้องได้รับรู้ผลของการกระทำผิด มีความเสียใจ สำนึกในความผิดที่ตนได้ก่อขึ้น และพร้อมที่จะแสดงความรับผิดชอบของตน ความเสียใจและสำนึกในความผิดนี้เองที่เป็นส่วนสำคัญที่มีผลต่อการตัดสินใจเข้าร่วมกระบวนการของเหยื่ออาชญากรรม

บางกรณีเหยื่ออาชญากรรมเกิดความกลัว ไม่กล้าพูด ไม่เต็มใจหรือปฏิเสธที่จะเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ย ผู้ไกล่เกลี่ยอาจขอร้องให้ผู้เกี่ยวข้องกับเหยื่ออาชญากรรม ไม่ว่าจะเป็นครอบครัว ญาติ เพื่อนของเหยื่อมาเข้าร่วมกระบวนการได้ บุคคลเหล่านี้ถือว่าเป็นเหยื่ออาชญากรรมทางอ้อมหรือลำดับรอง(secondary victim) ทำหน้าที่เป็นผู้แทนของเหยื่อ (surrogate victim) ในการตกลงไกล่เกลี่ยแทนเหยื่อได้ แต่ถ้าหาก เหยื่ออาชญากรรมและผู้กระทำผิดต่างได้แสดงความตกลงโดยสมัครใจที่จะเข้าร่วมกระบวนการ ผู้ไกล่เกลี่ยต้องเตรียมกระบวนการประชุมเพื่อไกล่เกลี่ย โดยจัดหาสถานที่ วันและเวลาที่เหมาะสมและลงตัวที่สุด โดยเฉพาะสถานที่นั้น ต้องเป็นความต้องการของเหยื่อเท่านั้น โดยเป็นสถานที่ที่มีความปลอดภัย สะดวกสบาย เป็นสถานที่ที่มีความเหมาะสมที่ทำการไกล่เกลี่ยได้ สถานที่ดังกล่าวได้แก่ ห้องสมุดสาธารณะ ศูนย์ชุมชน โบสถ์ ห้องประชุมของโปรแกรมการไกล่เกลี่ย หรืออาจเป็นบ้านก็ได้ถ้าทุกฝ่ายเห็นด้วย

ในบางครั้ง เหยื่ออาชญากรรมอาจต้องการผู้ช่วยเหลือหรือสนับสนุน (support person) เช่น สมาชิกในครอบครัว เพื่อน ญาติ เพื่อนบ้าน ผู้นำชุมชน พระ ครู พนักงานคุมประพฤติ เป็นต้น ซึ่งโปรแกรมส่วนใหญ่มักเป็นผู้มีอายุ 18 ปีขึ้นไป และผู้สนับสนุนนี้ ไม่มีอำนาจที่จะมีส่วนร่วมในการสนทนา เพียงแต่ได้รับอนุญาตให้แสดงความเห็นโดยกล่าวสั้นๆ หลังจากที่ได้ฟังเรื่องราว และวิจารณ์แผนข้อตกลงก่อนที่จะได้มีการลงนาม แต่ในคดีที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชน

บิดามารดาจะได้รับอนุญาตให้อภิปรายในกระบวนการไกล่เกลี่ยได้ มีผลให้ข้อตกลงที่จะให้เด็กได้แสดงความรับผิดชอบอ่อนลง และเป็นการปลุกความรับผิดชอบของเด็ก นอกจากนี้ เหยื่ออาชญากรรมหรือผู้กระทำผิดอาจร้องขอให้ทนายความเข้าร่วมกระบวนการด้วย โดยทนายความต้องยินยอมที่จะมีบทบาทอย่างเดียวกับผู้สนับสนุน กล่าวคือไม่มีส่วนร่วมในการสนทนาหรืออภิปรายความผิด ในทุกคดี ผู้เข้าร่วมกระบวนการไกล่เกลี่ยจะได้รับการส่งเสริมหรือสนับสนุนให้แจ้งการตัดสินใจที่จะเข้าร่วมกระบวนการไกล่เกลี่ยให้ทนายความของตนทราบ

ในตอนท้ายของการสัมภาษณ์ ผู้ไกล่เกลี่ยจะขอบคุณคู่กรณีทุกฝ่ายที่ได้สละเวลา และได้เต็มใจพูดถึงเหตุการณ์การกระทำผิดที่ตนได้ประสบมา และที่สำคัญ คือ จะได้มีการทบทวนแผนการไกล่เกลี่ยอีกครั้ง ซึ่งอาจต้องมีการขอข้อมูลเพิ่มเติม และทำการรวบรวมรายการหน่วยงานในชุมชนที่ให้บริการที่เป็นประโยชน์ต่อเหยื่ออาชญากรรม

3) ขั้นตอนการไกล่เกลี่ย (mediation)

วัตถุประสงค์ของการประชุมเพื่อไกล่เกลี่ยกัน คือ เปิดโอกาสให้ผู้กระทำผิดและเหยื่ออาชญากรรมได้เรียนรู้ในเหตุการณ์การกระทำผิด และผลกระทบที่แต่ละฝ่ายได้รับซึ่งกันและกัน มีการแสดงความรู้สึกออกมา และปรึกษาหารือกันเกี่ยวกับความผิด ทำให้ข้อพิพาทยุติลง และมีการทำแผนข้อตกลงร่วมกันในการเยียวยาความเสียหายซึ่งเป็นผลจากอาชญากรรม

ผู้ไกล่เกลี่ยต้องจัดเตรียมสถานที่เพื่อดำเนินกระบวนการไกล่เกลี่ย โดยจัดเป็นห้องที่มีลักษณะเหมาะสมที่จะทำการประชุมเพื่อไกล่เกลี่ย โดยเป็นห้องที่มีความเงียบสงบ มีความเป็นส่วนตัวจัดบรรยากาศของห้องให้มีลักษณะเป็นกันเองและมีความสะดวกสบาย โดยหลีกเลี่ยงการจัดห้องที่มีลักษณะเหมือนเป็นห้องขัง สำหรับการจัดที่นั่งนั้น มีความสำคัญมากเพราะมีผลต่อการดำเนินกระบวนการประชุม ปกติแล้วการจัดที่นั่งเป็นไปตามที่ผู้ไกล่เกลี่ยกำหนด แต่ต้องจัดที่นั่งให้เหยื่ออาชญากรรมมีความรู้สึกสบาย ไม่เกร็งที่จะพูด หรือบางกรณีผู้เข้าร่วมประชุมเกิดความตึงเครียด ต้องการจะเปลี่ยนที่นั่งก็สามารถทำได้ โดยทั่วไปจะจัดที่นั่งให้เหยื่ออาชญากรรมและผู้กระทำผิดได้มีโอกาสเผชิญหน้ากัน โดยจัดที่นั่งให้อยู่ตรงข้ามกัน ยกเว้นว่าจะมีคู่กรณีบางคนไม่เห็นด้วย เพราะไม่กล้าที่จะสบตากับคู่กรณีอีกฝ่าย ก็อาจขอนั่งตรงข้ามกับผู้ไกล่เกลี่ยได้ สำหรับบิดามารดา หรือผู้สนับสนุนคนอื่นๆ จะถูกจัดให้นั่งหลังหรือข้างๆ ผู้กระทำผิดและเหยื่ออาชญากรรม ส่วนรูปแบบโต๊ะประชุมนั้นให้จัดเป็นโต๊ะสี่เหลี่ยม จะมีประโยชน์และมีความปลอดภัยมากกว่า แต่ถ้าหากไม่มีโต๊ะสี่เหลี่ยมก็จัดเป็นโต๊ะวงกลมโดยจะต้องจัดให้เหยื่ออาชญากรรมและผู้กระทำผิดได้นั่งตรงข้ามกัน นอกจากนี้ ผู้ไกล่เกลี่ยต้องทบทวนผู้ไกล่เกลี่ยต้องทบทวนคดีที่จะทำการไกล่เกลี่ย รวมทั้งข้อมูลต่างๆ ที่ได้จากการสัมภาษณ์ก่อนการไกล่เกลี่ยด้วย และเตรียมหาวิธีการที่จะทำให้การไกล่เกลี่ยผ่านพ้นไปได้ด้วยดี

การประชุมเริ่มต้นขึ้นเมื่อผู้เข้าร่วมประชุมทั้งหมดมาพร้อมเพรียงกัน จากนั้นผู้ไกล่เกลี่ย

จะกล่าวต้อนรับผู้เข้าร่วมประชุม และแนะนำตัวเอง แล้วให้ผู้เข้าร่วมประชุมแต่ละคนได้แนะนำตัวเอง ผู้ไกลเกลี่ยจะอธิบายวัตถุประสงค์ของการจัดการประชุมเพื่อไกลเกลี่ยขึ้น โดยกล่าวขอรับรองให้ทุกคนที่เข้าร่วมกระบวนการร่วมกันหาวิธีการจัดการกับผลของอาชญากรรมที่เกิดขึ้น และพูดถึงเหตุการณ์การกระทำผิดและแสดงความรู้สึกของแต่ละฝ่ายออกมา โดยพยายามฟื้นฟูความเสียหายที่เกิดขึ้นให้กลับคืนดีดังเดิมให้มากที่สุดเท่าที่จะกระทำได้ รายละเอียดของการดำเนินกระบวนการไกลเกลี่ยมีดังนี้¹⁸

- คู่กรณีแต่ละฝ่ายมีโอกาสที่จะพูดถึงเหตุการณ์ที่ได้เกิดขึ้น และได้แสดงความรู้สึก เกี่ยวกับผลของอาชญากรรม โดยที่ไม่มีใครกล่าวแทรก
- คู่กรณีแต่ละฝ่ายรวมทั้งผู้ไกลเกลี่ยมีโอกาสที่จะได้ซักถามซึ่งกันและกัน ตลอดจนความคิดเห็นต่างๆ ส่วนผู้สนับสนุนทำได้เพียงแค่กล่าวสั้นๆ เท่านั้น
- คู่กรณีแต่ละฝ่ายได้อภิปรายกันถึงวิธีการแก้ปัญหาอาชญากรรมที่เกิดขึ้น และวิธีการการชดเชยความเสียหายให้กลับคืนสู่สภาพเดิมให้มากที่สุดเท่าที่จะกระทำได้
- คู่กรณีแต่ละฝ่ายรวมทั้งผู้ไกลเกลี่ยมีมติร่วมกันทำแผนบันทึกข้อตกลงที่ได้จากการไกลเกลี่ย ซึ่งแผนดังกล่าวจะสมบูรณ์ก็ต่อเมื่อคู่กรณีแต่ละฝ่ายได้ลงนาม
- ในคดีที่เกี่ยวข้องกับเด็กกระทำผิด และมีผู้กระทำผิดในคดีเดียวกันหลายคน ผู้กระทำผิดแต่ละคนต้องทำข้อตกลงกับเหยื่ออาชญากรรมแยกต่างหากจากกัน ผู้ไกลเกลี่ยต้องไม่นำข้อมูลของผู้กระทำผิดเป็นกลุ่มไว้ในข้อตกลง เพราะจะเป็นการละเมิดต่อความลับในคดี
- ก่อนการลงนาม จำเป็นต้องแจ้งให้คู่กรณีแต่ละฝ่าย อันได้แก่ เหยื่ออาชญากรรม ผู้กระทำผิด บิดามารดาของผู้กระทำผิด ตัวแทนหน่วยงานผู้ส่งคดี พนักงานคุมประพฤติ และศาล ทราบว่า พวกเขาจะได้รับสำเนาข้อตกลงคนละชุด

คู่กรณีทั้งสองฝ่าย ต้องคำนึงว่าข้อตกลงนั้นขึ้นอยู่กับความยินยอมของทั้งสองฝ่ายและเห็นว่ามีความเป็นธรรมและสามารถใช้ได้จริง การใช้ดุลพินิจของผู้ไกลเกลี่ยเป็นสิ่งสำคัญในขั้นตอนนี้ ถ้าเกิดปัญหาเกี่ยวกับความเหมาะสมของข้อตกลง ผู้ไกลเกลี่ยควรปรึกษาคณะทำงาน นอกจากนี้ในกระบวนการเจรจาไกลเกลี่ยนั้น มีความจำเป็นที่ผู้ไกลเกลี่ยต้องให้คู่กรณีทุกฝ่ายค้นหาแนวทางการแก้ปัญหาโดยทุกฝ่ายเห็นพ้องต้องกัน ผู้ไกลเกลี่ยจะทำการร่างประเด็นที่สำคัญ เป็นต้นว่า ใครทำอะไร ที่ไหน เมื่อไหร่ อย่างไร จากนั้นจึงดำเนินการตามประเด็นดังกล่าว และในระหว่างการเจรจาไกลเกลี่ย สิ่งสำคัญคือการสำรวจความสามารถของผู้กระทำผิดว่าจะสามารถปฏิบัติตามข้อตกลงได้

¹⁸ Umbreit, M.S., *The handbook of victim offender mediation : an essential guide to practice and research*. p. 51.

หรือไม่ ในคดีที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชน บิดามารดาของเด็กผู้กระทำผิดจะขอร้องให้ชดเชยความ เป็นธรรมชาติต่อบุตรของพวกเขา

ในขณะที่ร่างข้อตกลง ผู้ไกล่เกลี่ยต้องตรวจสอบร่างข้อตกลงอีกครั้งกับคู่กรณีทั้งสอง ฝ่าย ประโยคต่อประโยค มีการพิสูจน์ว่าข้อตกลงนั้นเป็นไปตามความต้องการของพวกเขา ผู้มี ส่วนร่วมได้รับการส่งเสริมให้แก้ไขหรือลบประโยคหรือถ้อยคำที่ไม่เหมาะสมและรวมประเด็นที่ดู เหมือนว่าจะมีความเกี่ยวข้องกัน บางครั้งเหยื่ออาชญากรรมก็ต้องการให้ถ้อยคำในข้อตกลงมีการ กำหนดให้ผู้กระทำผิด ชดใช้รวมอยู่ด้วย

เมื่อร่างข้อตกลงเสร็จแล้ว จะมีการอ่านร่างข้อตกลง ถ้าคู่กรณีเห็นว่าสมควรที่จะเปลี่ยนแปลงร่างดังกล่าว ก็ต้องเขียนไว้ในบทสุดท้ายของข้อตกลง หลังจากนั้นก็อ่านข้อตกลงนั้นอีกครั้งหนึ่ง และให้คู่กรณีลงนามในข้อตกลง

ในบางครั้ง ในการประชุมครั้งเดียวไม่สามารถจัดการประเด็นต่างๆ ได้ทั้งหมด ผู้มี ส่วนเกี่ยวข้องอาจไม่เอาใจใส่ในการติดตามการประชุม คู่กรณีอาจจำเป็นต้องประมาณความเสียหายที่เกิดขึ้น และปรึกษาครอบครัวหรือที่ปรึกษากฎหมายก่อนที่จะดำเนินต่อไป ดังนั้น อาจมี การประชุมหนึ่งครั้งหรือมากกว่า และหลังจากที่ได้ลงนามในข้อตกลงแล้ว ผู้ไกล่เกลี่ยจะแจ้งว่า ผู้ มีส่วนร่วมในกระบวนการไม่ว่าจะเป็นเหยื่ออาชญากรรม ผู้กระทำผิด บิดามารดาของผู้กระทำผิด และเจ้าหน้าที่ศาลจะได้รับสำเนาเอกสารข้อตกลง ซึ่งเมื่อไหร่ที่มีการไกล่เกลี่ยต้องจัดให้มีสำเนา เอกสารข้อตกลงดังกล่าวในเวลานั้นเท่าที่จะเป็นไปได้ และแจ้งแก่คู่กรณีว่า ใครจะเป็นผู้สืบเสาะ หรือติดตามการปฏิบัติตามข้อตกลง จะเป็น ผู้ไกล่เกลี่ย เจ้าหน้าที่โปรแกรม พนักงานคุม ประพฤติ หรือเจ้าหน้าที่ฝ่ายชดใช้ค่าสินไหมทดแทน

นอกจากนี้ ผู้มีส่วนร่วมในการประชุมต้องยืนยันอีกครั้งว่า ผู้กระทำผิดรับประกันว่า จะจ่ายค่าเสียหายและเป็นจำนวนเงินที่ถูกต้องส่งให้แก่เหยื่ออาชญากรรม ซึ่งผลที่ตามมาของการ ไม่ปฏิบัติตามข้อตกลง ทำให้คดีถูกส่งกลับคืนมายังเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานการส่งคดีและอาจจะ ส่งไปศาล ยกเว้นในคดีเด็กกระทำผิดที่ได้รับการเบี่ยงเบนให้ไม่ให้เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม

เมื่อได้มีการปิดประชุมเพื่อไกล่เกลี่ย ผู้ไกล่เกลี่ยจะแจ้งให้ทราบว่า ต่อไปจะมีการประชุม ระยะสั้นเพื่อติดตามผล ผู้ที่ได้เข้าร่วมกระบวนการต้องมาประชุมกันอีกครั้งเพื่อที่จะตรวจสอบความ ก้าวหน้าของการปฏิบัติตามข้อตกลง กล่าวคือ จะมีการพูดถึงประเด็นปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้น การ สนับสนุนให้การไกล่เกลี่ยเป็นผล มีการจ่ายค่าชดใช้ความเสียหาย การฉลองความสำเร็จในการไกล่ เกลี่ยที่ทำให้ข้อพิพาทของพวกเขาได้ยุติ หลังจากนั้นผู้ไกล่เกลี่ยจะสรุปการประชุม และถามว่า ใครมีคำถามอะไรอีกหรือไม่ และขอบคุณผู้เข้าร่วมประชุมที่ได้สละเวลามาร่วมประชุมและมอบความ เชื่อถือและไว้วางใจให้เขาได้ทำการไกล่เกลี่ย ซึ่งหลังจากการประชุม ผู้ไกล่เกลี่ยต้องทำแบบประเมิน การไกล่เกลี่ย ซึ่งมีรายละเอียดเกี่ยวกับข้อคิดเห็นและความรู้สึกของผู้ไกล่เกลี่ยหลังจากที่ได้ทำการ

ไกล่เกลี่ยและการทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยนั้นมีประสิทธิภาพเพียงใด เพื่อพัฒนาทักษะในการไกล่เกลี่ยครั้งต่อไป

4) ขั้นตอนการติดตามผล (Follow up)

วัตถุประสงค์ของขั้นตอนการติดตามผล คือการติดตามว่าผู้กระทำผิดได้ปฏิบัติตามเงื่อนไขของข้อตกลงหรือไม่ ถ้ายังไม่ปฏิบัติตามก็จะให้มีการเจรจาอีกครั้ง และเพื่อสนับสนุนและส่งเสริมให้ข้อตกลงการไกล่เกลี่ยเป็นผล และยุติข้อพิพาทให้เร็วที่สุด

ขั้นตอนนี้ ผู้ไกล่เกลี่ยจะคัดสำเนาข้อตกลง และส่งไปยังคู่กรณีที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย หลังจากนั้น ผู้ไกล่เกลี่ยจะนัดหมายให้มีการประชุมเพื่อติดตามผล ซึ่งใช้เวลาอันสั้นและเป็นทางการน้อยกว่าการประชุมไกล่เกลี่ย ผู้ไกล่เกลี่ยจะทำตารางการนัดหมายเพื่อติดตามผลและสรุปรายละเอียดของวัตถุประสงค์การประชุมเพื่อติดตามผลเอาไว้ ได้แก่ การตรวจสอบความก้าวหน้าของข้อตกลง การจัดการประเด็นที่ไม่สามารถแก้ไขได้ มีการเจรจาเนื้อหาในข้อตกลงอีกครั้ง การยอมรับว่าจะปฏิบัติตามข้อตกลง หรือ การจ่ายค่าเสียหายให้แก่เหยื่ออาชญากรรม ในกรณีที่การประชุมเพื่อติดตามผลไม่ได้ถูกจัดขึ้น ผู้ไกล่เกลี่ยจะต้องติดตามผลเอง โดยการติดต่อไปยังผู้กระทำผิดเพื่อสอบถามความคืบหน้าของการปฏิบัติตามข้อตกลง โดยเฉพาะการสืบเสาะหาปัญหาที่อาจมีผลต่อความสำเร็จของข้อตกลง ถ้าเกิดปัญหาขึ้น ผู้ไกล่เกลี่ยจำเป็นต้องนัดหมายเพื่อการเจรจาอีกครั้งหรืออาจจะเจรจาทางโทรศัพท์ก็ได้ เหยื่ออาชญากรรมต้องแจ้งความก้าวหน้าของข้อตกลงเป็นระยะๆ ด้วย เมื่อข้อตกลงเป็นผลสำเร็จ ผู้ไกล่เกลี่ยจะติดต่อไปยังคู่กรณีทุกฝ่ายเพื่อแจ้งว่าข้อตกลงเป็นผลสำเร็จ และแสดงความยินดีกับผู้กระทำผิด

ค. ประสิทธิภาพของการนำมาใช้

ผู้สนับสนุนรูปแบบการไกล่เกลี่ยระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำผิด (victim offender mediation) มักจะกล่าวว่ารูปแบบการไกล่เกลี่ยแบบ VOM นั้น เป็นวิธีการที่ทำให้เกิดความมีมนุษยธรรมขึ้นในกระบวนการยุติธรรม โดยที่กระบวนการยุติธรรมปกติได้ผลก่เหยื่ออาชญากรรมออกจากกระบวนการยุติธรรม ทำให้ผู้กระทำผิดและเหยื่ออาชญากรรมไม่มีโอกาสได้พูดแสดงความคิดเห็นและรับฟังซึ่งกันและกัน เพราะรัฐได้เข้าทำหน้าที่แทนเหยื่ออาชญากรรม และผู้กระทำผิดแทบจะไม่มีโอกาสได้รู้ว่า การกระทำของเขาได้ส่งผลกระทบต่อเหยื่ออาชญากรรมและสังคมอย่างไร แต่รูปแบบการไกล่เกลี่ยแบบ VOM ได้เปิดโอกาสให้คู่กรณีทั้งสองฝ่ายร่วมกันแก้ปัญหาความขัดแย้งโดยหาวิธีการที่ทำให้เกิดผลที่น่าพอใจทั้งสองฝ่าย โดยเฉพาะเหยื่ออาชญากรรมที่สมัครใจเข้าร่วมกระบวนการ มักจะปรารถนาให้มีการชดใช้ความเสียหายให้แก่ตน และสันนิษฐานว่าผู้กระทำผิดจะสำนึกในความผิดและออกมาแสดงความรับผิดชอบ ส่วนผู้กระทำผิดที่เข้าร่วมกระบวนการนั้น มักจะต้องการรับผิดชอบเพื่อทำสิ่งต่างๆ ให้เกิดความถูกต้อง

ดังนั้น ผลของโปรแกรมนี้ จึงทำให้เกิดความพอใจของทั้งสองฝ่าย โดยเฉพาะการชดใช้

ความเสียหาย (restitution) ที่เป็นตัวกระตุ้นให้เหยื่ออาชญากรรมยินยอมที่จะเข้าร่วมกระบวนการ เพราะหลังจากที่กระบวนการไกล่เกลี่ยเสร็จสิ้น เหยื่ออาชญากรรมจะต้องรายงานว่า ในการ พบปะกับ ผู้กระทำผิด มีความรู้สึกอย่างไร และต้องการที่จะได้รับการชดใช้อย่างไร¹⁹ ทั้งนี้ความพอใจนั้นขึ้นอยู่กับความเอาใจใส่ในขณะเข้าร่วมกระบวนการ วัฒนธรรมของแต่ละบุคคล และระดับความรุนแรงของความผิด นอกจากนี้ รูปแบบการไกล่เกลี่ยแบบ VOM ยังทำให้เกิดความเป็นธรรม (fairness) ซึ่งผู้เข้าร่วมกระบวนการไกล่เกลี่ยจะรู้สึกว่า ได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรมมากกว่ากระบวนการยุติธรรมปกติ ทั้งนี้เนื่องมาจาก ผู้ไกล่เกลี่ย (mediator) ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเป็นกลาง ไม่มีอคติ ไม่ได้ให้ความเห็นส่วนตัวในการไกล่เกลี่ย และแผนให้ชดใช้ความเสียหาย (restitution plan) ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของข้อตกลง (agreement) มีความเป็นธรรมกับทุกฝ่าย และโปรแกรมการไกล่เกลี่ยแบบ VOM ช่วยลดปริมาณคดีของศาลได้ โดยเฉพาะศาลเยาวชนจะใช้โปรแกรมนี้ในการเบี่ยงเบนคดีเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดไม่ให้เข้าสู่การพิจารณา (diversion) ซึ่งส่วนมากจะเป็นคดีความผิดต่อทรัพย์ หรือคดีที่ไม่รุนแรง และสามารถลดอัตราการกระทำผิดซ้ำ (recidivism) ได้ด้วย เนื่องจากเมื่อคดีเข้าสู่โปรแกรมการไกล่เกลี่ยแบบ VOM แล้ว หลังจากเสร็จสิ้นกระบวนการ ศาลจะมีคำสั่งให้คุมประพฤติ

4.2.2.2 การประชุมกลุ่มครอบครัว (Family Group Conferencing)

วิธีการประชุมกลุ่มครอบครัว (family group conferencing) เกิดขึ้นเป็นครั้งแรกที่ประเทศนิวซีแลนด์ เพื่อจัดการแก้ไขปัญหาคความล้มเหลวของกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็ก โดยได้นำธรรมเนียมปฏิบัติของชนพื้นเมือง Maori ที่ให้ความสำคัญกับบทบาทของครอบครัว และชุมชนในการจัดการแก้ไขปัญหาคการกระทำผิด มาบัญญัติเป็นกฎหมายครั้งแรกในปี ค.ศ. 1989 ชื่อว่า "The Children, Young Persons and their Families Act 1989" มีหลักการสำคัญ คือ เน้นความรับผิดชอบของครอบครัวในการตัดสินใจของเด็ก สิทธิของเด็กกระทำผิดและเหยื่ออาชญากรรม ความเหมาะสมของวัฒนธรรม และสัมพันธ์ภาพระหว่างรัฐและชุมชน²⁰ ซึ่งปัจจุบันวิธีการประชุมกลุ่มครอบครัวเป็นวิธีการที่เป็นมาตรฐานหลักของกระบวนการพิจารณาคดีเด็กและเยาวชนในประเทศนิวซีแลนด์ และประเทศออสเตรเลียก็ได้นำแนวคิดนี้ไปใช้ด้วยที่ the Wagga Wagga Police

¹⁹ Umbreit, M, S, "Restorative justice through victim offender mediation : a multi-site assessment, " Western Criminology Review 1, 1 Available from <http://wcr.sonoma.edu/v1n1/umbreit.html>, : 15. 20 May 2003.

²⁰ Shaw, M and Jan, F, Family group conferencing with children under twelve : a discussion paper (Montreal Quebec : Department of Sociology & Anthropology, 1999), p. 10.

Department แต่จะแตกต่างจาก FGC ของนิวซีแลนด์ตรงที่ ออสเตรเลียใช้ตำรวจทำหน้าที่ดำเนินการประชุม

ในประเทศนิวซีแลนด์ คดีที่เด็กและเยาวชนกระทำผิดทุกคดี ยกเว้น ความผิดฐานฆ่าผู้อื่นโดยเจตนาจะได้รับการเบี่ยงเบนคดีจากศาลไปสู่กระบวนการประชุมกลุ่มครอบครัว ผลที่ตามมาคือ ผู้พิพากษาได้รายงานว่า สามารถลดปริมาณคดีของศาลเยาวชนได้ถึงร้อยละ 80²¹ การประชุมกลุ่มครอบครัวถูกจัดขึ้นโดย youth justice worker หรือที่เรียกอีกชื่อว่า youth justice coordinator ซึ่งไม่ใช่พนักงานของหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม แต่เป็นพนักงานของกรมประชาสงเคราะห์ ในการประชุมกลุ่มครอบครัว จะรวมสมาชิกครอบครัวของผู้กระทำผิดให้มากที่สุด รวมทั้งครอบครัวขยายของผู้กระทำผิดด้วย เขี่ยอาชญากรรมและผู้สนับสนุนเขี่ยอาชญากรรม ทีมสหวิชาชีพ ทนายความของผู้กระทำผิด ตำรวจ พนักงานอัยการ จะได้รับเชิญให้เข้าร่วมกระบวนการด้วย ผู้ดำเนินการประชุมกลุ่มครอบครัว (facilitator) มีบทบาทในการไกล่เกลี่ยและอำนวยความสะดวกในการดำเนินการประชุม ซึ่งทุกคนที่เข้าร่วมประชมนั้นจะร่วมกันพิจารณาปัญหาที่เกิดขึ้นเพื่อนำไปสู่การทำข้อตกลงร่วมกัน โดยมีเป้าหมายของการประชุมคือ ความรับผิดชอบ (accountability) การป้องกันการกระทำผิดในอนาคตและการให้อำนาจแก่เขี่ยอาชญากรรม (empowerment)

การประชุมกลุ่มครอบครัวหรือที่เรียกว่า family group conferencing เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นโดยเด็กผู้กระทำความผิด สมาชิกในครอบครัวของเด็ก และบุคคลอื่นที่ครอบครัวเชิญเข้ามาเข้าร่วมประชุม เขี่ยอาชญากรรมหรือตัวแทน บุคคลที่ให้ความช่วยเหลือหรือสนับสนุนเขี่ยอาชญากรรม ตำรวจและผู้ไกล่เกลี่ยหรือผู้ดำเนินการประชุม ซึ่งเรียกว่าเป็นผู้ประสานงานในกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็ก (youth justice coordinator) และเป็นลูกจ้างหรือพนักงานของกรมประชาสงเคราะห์ ในบางครั้งมีนักสังคมสงเคราะห์และหรือทนายความ มาประชุมร่วมกันโดยมีเป้าหมายสำคัญ คือการหาทางออกหรือวิธีการในการจัดการกับปัญหาการกระทำผิดให้เหมาะสมที่สุด²²

การประชุมกลุ่มครอบครัว มีวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่สำคัญ ดังนี้

- เปิดโอกาสให้เขี่ยอาชญากรรมเข้ามามีส่วนร่วมโดยตรงในการถกเถียงปัญหาการกระทำผิดและพิจารณาตัดสินบทลงโทษที่เหมาะสมให้แก่ผู้กระทำผิด

²¹ Umbreit, M, S, Family group conferencing : implications for crime victims. (Washington DC : Office for Victims of Crime, U.S.Department of Justice, 2000), p. 3.

²² Morris, A and Maxwell, G, "Restorative justice in New Zealand : family group conferences as a case study" Western Criminology Review 1, 1, : 2 Available from : <http://wcr.sonoma.edu/v1n1/morris.html>. 13 October 2001

- ส่งเสริมให้ผู้กระทำผิดได้ตระหนักถึงผลกระทบหรือความเสียหายจากการกระทำของตนเอง และจัดให้ผู้กระทำผิดได้มีโอกาสแสดงความรับผิดชอบต่อการกระทำของตน
- กำหนดข้อผูกมัดให้ผู้กระทำผิดเข้าแก้ไขชดเชยความเสียหาย และสนับสนุนให้ผู้กระทำผิดได้กำหนดพฤติกรรมของตนเองในอนาคต
- อนุญาตให้ทั้งผู้กระทำผิดและเหยื่ออาชญากรรมได้ติดต่อกับหน่วยงานหลักในชุมชนที่ทำหน้าที่ในการให้ความช่วยเหลือในด้านต่างๆ

ก. แนวคิดและหลักการสำคัญ

ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1980 เป็นต้นมา เป็นช่วงเวลาที่ประเทศนิวซีแลนด์ได้มีอภิปรายกันอย่างกว้างขวางถึงวิธีการที่รัฐใช้ในการพิจารณาคดีเด็กและเยาวชนในกระบวนการยุติธรรม และบทบัญญัติเกี่ยวกับเด็กกระทำผิดและครอบครัวของเด็กควรเป็นเช่นไร รวมทั้งวิธีการที่รัฐปกป้องคุ้มครองดูแลเด็กที่ถูกกระทำละเมิดและถูกทอดทิ้งด้วย ซึ่งผลของการอภิปรายดังกล่าวมีประเด็นซึ่งเป็นที่ยอมรับกันว่า เด็กและเยาวชนควรจะได้รับ การแก้ไขด้วยความร่วมมือระหว่างรัฐและครอบครัว โดยมีความมุ่งหมาย ที่จะให้ครอบครัวมีความรับผิดชอบในการแก้ไขพฤติกรรมการกระทำผิดของเด็ก โดยจำกัดอำนาจของหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม แต่ในขณะเดียวกัน รัฐก็ต้องรับผิดชอบต่อ การสนับสนุนช่วยเหลือครอบครัวและตอบสนองความต้องการของเด็กและเยาวชนในวิธีที่สามารถปฏิบัติได้และมีความเหมาะสมทางวัฒนธรรม

ชนเผ่า Maori ซึ่งเป็นชนพื้นเมืองของประเทศนิวซีแลนด์ มีแนวคิดในการพิจารณาคดีเด็กโดยการนำครอบครัวเข้ามามีส่วนร่วมด้วย รวมทั้ง ครอบครัวขยาย (whanau) ตระกูล (hapu) เผ่าพันธุ์ (iwi) โดยที่หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมไม่มีส่วนเกี่ยวข้อง ซึ่งในช่วงปี ค.ศ. 1980 เป็นต้นมา เป็นช่วงเวลาที่มีการถกเถียงกันถึงบทบาทของชนเผ่า Maori ในสังคมอย่างกว้างขวาง รวมทั้งวิธีปฏิบัติในกระบวนการยุติธรรมของชนเผ่า Maori ด้วย ซึ่งนับว่าวิธีการดังกล่าวได้เปลี่ยนแปลงวิธีปฏิบัติในกระบวนการยุติธรรมตามระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ของอังกฤษในปัจจุบัน

ตามประวัติศาสตร์กระบวนการยุติธรรมของชนเผ่า Maori ได้อาศัยแนวคิดที่ว่า ความรับผิดชอบเป็นเรื่องของหมู่คณะหรือส่วนรวมมากกว่าที่จะเป็นของบุคคลคนเดียว และการแก้ไขชดเชยไม่ใช่แก่เหยื่ออาชญากรรมเท่านั้น แต่ยังขยายไปถึงครอบครัวของเหยื่ออาชญากรรมด้วย ดังนั้น จึงได้ประสานแนวคิดระหว่างการกระทำผิดของปัจเจกชนกับการร่วมกันรับผิดชอบเป็นหมู่คณะ โดยมีเหตุผลว่า ความรับผิดชอบไม่ได้อยู่ที่คนๆ เดียว แต่ความรับผิดชอบอยู่ที่การขาดความสมดุลของสังคมของผู้กระทำผิดและสภาพแวดล้อมของครอบครัว ดังนั้น สาเหตุของความไม่สมดุลนี้ ควรจะร่วมกันแก้ไข โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ครอบครัวของทั้งผู้กระทำผิดและเหยื่ออาชญากรรมต้องฟื้นฟูความสมดุลให้กลับขึ้นมาใหม่ อย่างเช่น การทำข้อตกลงร่วมกันให้เหยื่อ

อาชญากรรมได้มีส่วนในการเปลี่ยนแปลงแก้ไขพฤติกรรมและนิสัยของผู้กระทำผิดหรือการให้ผู้กระทำผิดช่วยเหลืองานของเหยื่ออาชญากรรม

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่า ชาวอังกฤษซึ่งเป็นพวกลัทธิล่าอาณานิคมจะได้ทำลายระบบชนพื้นเมืองในนิวซีแลนด์ แต่ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและชาว Maori ก็ได้เกิดขึ้นในสนธิสัญญา Waitangi และได้ลงนามโดยประมุขและหัวหน้าของชาว Maori ในปี 1840 โดยมีมุ่งหมายไปที่การสร้างความสัมพันธ์แต่ก็ยังไม่เกิดขึ้น เนื่องจากวัฒนธรรมและค่านิยมของชาว Maori ไม่ได้รับการยอมรับให้อยู่ร่วมกับวัฒนธรรมและค่านิยมของพวกล่าอาณานิคมในระดับทางการ วิธีปฏิบัติในกระบวนการยุติธรรมของชาว Maori จึงได้ถูกรื้อถอนไปในที่สุด หลังจากนั้น ในปี ค.ศ. 1980 ธรรมเนียมปฏิบัติของชาว Maori ได้ฟื้นคืนชีพอีกครั้งในระบบกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กของนิวซีแลนด์ปัจจุบัน ซึ่งถือเป็นตัวอย่างของวิธีปฏิบัติในกระบวนการยุติธรรมของชาว Maori²³

การมีส่วนร่วมของครอบครัว รวมทั้ง ครอบครัวขยาย (whanau) ตระกูล (hapu) เผ่าพันธุ์ (iwi) ได้ถูกตระหนักอย่างชัดเจนในพระราชบัญญัติ The Children, Young Persons and their Families Act ปี ค.ศ. 1989 ในการแก้ปัญหาอย่างเหมาะสมต่อการกระทำผิดของเด็ก กลไกสำคัญที่ได้เปลี่ยนแปลงความคิดทางวัฒนธรรมเหล่านี้ไปสู่วิธีปฏิบัติในกระบวนการยุติธรรม คือ การประชุมกลุ่มครอบครัว (family group conferencing) ซึ่งเป็นวิธีการที่ให้อำนาจครอบครัวในการทำตัดสินใจและการไกล่เกลี่ยระหว่างเหยื่ออาชญากรรมและผู้กระทำผิดให้เป็นผลสำเร็จ และเด็กผู้กระทำผิด ครอบครัวของเด็ก เหยื่ออาชญากรรมมาร่วมกันหาวิธีการที่ดีที่สุดในการจัดการกับการกระทำผิด ทำให้ความสมดุลของสังคมได้เกิดขึ้น โดยเด็กสามารถกลับคืนสู่ครอบครัวและชุมชน และมีข้อกำหนดหรือเงื่อนไขที่เหมาะสมให้แก่เด็กด้วยวิธีการแก้ไขชดเชยให้เหยื่ออาชญากรรม

หลักการสำคัญในกระบวนการประชุมกลุ่มครอบครัว มีดังนี้

- 1) การทำให้เด็กยอมรับในการกระทำผิดของตนเอง ถ้าเด็กไม่ยอมรับ ความผิดนั้นก็ต้องพิสูจน์กันในศาลเด็กและเยาวชนต่อไป
- 2) คู่กรณีทุกฝ่ายต่างพูดถึงเหตุการณ์การกระทำผิด ลักษณะของความผิด ผลกระทบหรือความเสียหายที่เหยื่ออาชญากรรมได้รับ สาเหตุแห่งการกระทำผิดหรือสาเหตุที่เด็กต้องกระทำผิดเป็นครั้งแรก
- 3) การตัดสินใจทำข้อตกลงหรือข้อเสนอที่จะนำไปปฏิบัติต่อเด็กที่กระทำผิด

²³ Ibid. : 3.

ข. ขั้นตอนและวิธีการ

กระบวนการประชุมกลุ่มครอบครัวมี 3 ขั้นตอน ดังนี้

1) การเตรียมการก่อนการประชุมกลุ่มครอบครัว (Pre-Conference Preparation)

ก่อนที่การประชุมกลุ่มครอบครัวจะเริ่มขึ้น ผู้ประสานงานในกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็ก (the youth justice coordinator) จะกล่าวกับผู้เข้าร่วมประชุมแต่ละคนด้วยความเป็นมิตรถึงการเตรียมการประชุม ผู้เข้าร่วมประชุมที่สำคัญ ได้แก่ เด็กผู้กระทำผิด และครอบครัว หรือผู้สนับสนุนของเขา เขี่ย้ออาชญากรรมและครอบครัวหรือผู้สนับสนุนเขา เจ้าหน้าที่ตำรวจ (ปกติจะมาจากหน่วยงานที่ช่วยเหลือเด็ก (the Youth Aid section) และทนายความของเด็กผู้กระทำผิด การเตรียมการก่อนการประชุมมีความสำคัญมากในสิ่งที่จะทำให้การประชุมกลุ่มครอบครัวประสบความสำเร็จ โดย coordinator สามารถชี้แจงประเด็นและอธิบายกระบวนการประชุมทั้งหมดแก่ผู้เข้าร่วมประชุมแต่ละคน รวมทั้งบทบาทหน้าที่ของแต่ละคน ซึ่งจะทำให้ผู้เข้าร่วมประชุมทั้งหมดเข้าใจถึงบทบาทของตนในการประชุมกลุ่มครอบครัว เพื่อที่จะทำหน้าที่ของตนได้อย่างมีประสิทธิภาพในการมีส่วนร่วมโดยตรงในกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็ก เช่น การพิจารณาปัญหาของเด็กอย่างละเอียด การป้องกันการกระทำผิด การหาวิธีการแก้ไขปัญหาเด็กผู้กระทำผิด

ในการพูดคุยตั้งแต่เริ่มแรกกับเด็กผู้กระทำผิด coordinator จะถามเด็กว่า นอกจากครอบครัวของเด็กแล้ว เด็กยังต้องการผู้สนับสนุนในการประชุมหรือไม่ ซึ่งระบบกระบวนการยุติธรรมอันเก่าแก่ของนิวซีแลนด์ ครอบครัวของผู้กระทำผิดจะมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมน้อยมาก กล่าวคือ ครอบครัวไม่มีโอกาสเข้าร่วมปรึกษาหารือ ไม่มีการส่งเสริมหรือสนับสนุนให้มีส่วนร่วมใดๆ มากนัก ในทางตรงกันข้าม บทบัญญัติของกฎหมายใหม่จะเน้นความสัมพันธ์ระหว่างเด็กผู้กระทำผิด ครอบครัว และชุมชนและบังคับให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งหมดเข้าร่วมพิจารณาจัดการเด็กร่วมกับครอบครัวของเด็ก ดังนั้น กระบวนการประชุมกลุ่มครอบครัว จึงมุ่งหมายที่จะให้อำนาจครอบครัวและเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการกับเด็กผู้กระทำผิด

กระบวนการประชุมกลุ่มครอบครัวมีกระบวนการใกล้ชิดระหว่างเขี่ย้ออาชญากรรมและเด็กผู้กระทำผิด ซึ่งจะทำให้เด็กรู้สึกกระหาย เสียใจ และมีความรับผิดชอบ และที่สำคัญ การมีส่วนร่วมของเขี่ย้ออาชญากรรมจะทำให้การประชุมกลุ่มครอบครัวประสบความสำเร็จ โดยเขี่ย้ออาชญากรรมจะมีบทบาทสำคัญในการกำหนดเงื่อนไขให้ผู้กระทำผิดต้องปฏิบัติตาม อันจะส่งผลให้บรรลุข้อตกลงได้อย่างสมเหตุสมผล ยิ่งไปกว่านั้น การอำนวยความสะดวกและจัดข้อมูลในการประชุมให้แก่เขี่ย้ออาชญากรรม จะทำให้เขี่ย้ออาชญากรรมมีความพอใจในกระบวนการมากยิ่งขึ้น รวมทั้งมีการส่งเสริมให้มีโอกาสใกล้ชิดกันและกำหนดวิธีการชดเชยค่าเสียหายและทำให้กลับคืนสู่สภาพเดิมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

อย่างไรก็ตาม การส่งเสริมดังกล่าว ต้องควบคู่กับสภาพการเปิดเผยข้อมูลที่เป็นความ

จริงอย่างตรงไปตรงมา รวมทั้งผลประโยชน์ที่มีศักยภาพเมื่อต้องเข้าเสี่ยงในการมีส่วนร่วมในกระบวนการและที่มากกว่านั้น คือ ความน่าเชื่อถืออย่างมีเหตุผลของ coordinator จะทำให้เหยื่ออาชญากรรมมีความรู้สึกไม่กดดันที่จะเข้าร่วมประชุมและบอกเล่าเหตุการณ์การกระทำผิด

2) การถกเถียงอภิปราย การเจรจา และการไกล่เกลี่ยถึงผลกระทบของอาชญากรรม

(Discussion, negotiation and reconciliation- the impact of the conference)

เริ่มต้นโดยผู้เข้าร่วมประชุมนั่งเก้าอี้ตามที่ได้จัดไว้เป็นวงกลมอย่างไม่เป็นทางการ ซึ่งในการประชุมกลุ่มครอบครัวประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ขั้นตอนแรก คือ แนะนำกระบวนการเบื้องต้น ขั้นตอนที่สอง พูดถึงผลกระทบของการกระทำผิด และสุดท้าย คือ การทำแผนเพื่อให้บรรลุผลในการแก้ไข ปัญหา ในขั้นตอนแรก coordinator อนุญาตให้ผู้เข้าร่วมประชุมแนะนำตนเอง จากนั้นจะตั้งกฎพื้นฐาน และเตือนกลุ่มถึงวัตถุประสงค์ของการประชุม ต่อจากนั้น จะเตือนเด็กว่า มีสิทธิทางกฎหมายอย่างไร รวมทั้งสิทธิในทุก ๆ ขั้นตอนของการประชุม เช่น สิทธิในการร้องขอให้เลื่อนการพิจารณาไป เพราะความต้องการการช่วยเหลือทางกฎหมายจากทนายความที่ช่วยเหลือเด็ก สิทธิในการร้องขอให้การประชุมกลุ่มครอบครัวนั้นสิ้นสุดลง และสิทธิในการคัดค้านข้อตกลงที่ที่ประชุมได้กำหนด

ในขั้นตอนที่สองของการประชุม เด็กกระทำผิดได้รับการร้องขอให้เล่าเรื่องราวในเหตุการณ์ที่ได้เกิดขึ้น ซึ่งในการตัดสินจะให้ความสำคัญกับสิทธิของเด็กตั้งแต่เริ่มต้น และเด็กจะได้รับการกระตุ้นให้ต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของตน การที่เด็กได้อธิบายการกระทำผิดต่อหน้าผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งหมด ทำให้บุคคลเหล่านั้น สามารถเข้าใจถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นกับเด็กอย่างลึกซึ้ง

นอกจากนี้ coordinator จะสนับสนุนให้เหยื่ออาชญากรรม สมาชิกครอบครัว และผู้สนับสนุน มาพูดได้อย่างอิสระเกี่ยวกับการกระทำผิดและผลกระทบของการกระทำผิด เหยื่ออาชญากรรมและสมาชิกครอบครัวจะเปิดเผยผลกระทบของการกระทำผิดด้วยอารมณ์ความรู้สึกที่เจ็บปวด ในเวลานี้ครอบครัวของผู้กระทำผิดและผู้สนับสนุนจะกระตุ้นให้เด็กเกิดความละอายใจ โดยประณามการกระทำของเด็กเป็นอย่างแรก และอ้างเหตุผลที่ดีว่า การกระทำนั้นเป็นความผิด

ในขั้นตอนที่สองนั้นเหยื่ออาชญากรรมสามารถแสดงความรู้สึกที่เจ็บปวดและบรรยายความเสียหายออกมา เหยื่ออาชญากรรมจะมีอำนาจควบคุมกระบวนการในการนำสิ่งที่ได้สูญเสียไปจากการกระทำผิดให้กลับคืนมา ซึ่งนับเป็นขั้นแรกในกระบวนการพิจารณาการเยียวยาความเสียหายของเหยื่ออาชญากรรม และทำให้เด็กได้ตอบสนองความต้องการของเหยื่ออาชญากรรมและครอบครัวด้วยการยอมรับผิดและพร้อมที่จะแสดงความรับผิดชอบ รวมทั้งแสดงความละอายต่อการกระทำของตน ต่อหน้าสมาชิกครอบครัว เหยื่ออาชญากรรม ชุมชนที่เด็กมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด²⁴

²⁴ Cunha, J, M, "Family group conferences : healing the wounds of juvenile property crime in Newzealand and the United States," *Emory University Law Review* 13, 283 (Spring, 1999), : 9.

ผู้เข้าร่วมประชุมสามารถทำการตรวจสอบครอบครัวของเด็กกระทำผิดได้ เนื่องจากพฤติกรรมการกระทำผิดของเด็กอาจมีสาเหตุมาจากการขาดการดูแลของบิดามารดาที่เหมาะสม หรือบิดามารดามีความเข้มงวดในระเบียบวินัยแก่เด็กมากเกินไป ซึ่งการประชุมกลุ่มครอบครัวจะทำให้ครอบครัวเข้าแก้ปัญหาเด็กโดยตรง และสันนิษฐานว่าเด็กสามารถรับผิดชอบในการกระทำของตนได้

การประชุมกลุ่มครอบครัว ให้อำนาจผู้เข้าร่วมประชุมในการเข้าทำแผน และวางมาตรการเยียวยาความเสียหายที่เป็นผลมาจากการกระทำผิดและเสนอกระบวนการที่ทำให้ผู้กระทำผิดเกิดความละอายใจในท้ายที่สุด มีเป้าหมายในการเจรจาข้อตกลงที่เป็นธรรมโดยการให้ผู้กระทำผิดเข้ารับผิดชอบต่อความต้องการของเหยื่ออาชญากรรมในการชดเช้และชดเชยความเสียหาย ชุมชนจัดสภาพแวดล้อมในชุมชนให้เป็นไปตามความจำเป็นที่เด็กต้องได้รับ โดยมีความคาดหวังว่าเด็กจะรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเอง coordinator สอบถามความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมกระบวนการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเหยื่ออาชญากรรมเกี่ยวกับมาตรการการชดเชยความเสียหายที่เป็นไปได้ จนถึงวิธีการที่จะทำให้นักบรรลุข้อตกลง

ผู้เข้าร่วมประชุมมีทางเลือกที่เป็นเงื่อนไขให้เด็กปฏิบัติตามกฎหมาย เช่น การกำหนดให้เด็กจ่ายค่าชดเชยให้แก่เหยื่ออาชญากรรม การให้เด็กทำงานบริการสังคมให้แก่ชุมชน หรือทำงานบริการเหยื่ออาชญากรรม การขอโทษแก่เหยื่ออาชญากรรม การปฏิบัติตามคำสั่งควบคุมดูแล หรือมีส่วนร่วมในการปรึกษาและหรือโปรแกรมการฝึกอบรม ทางเลือกดังกล่าวเป็นเงื่อนไขที่ผู้เข้าร่วมประชุมนำมาพิจารณาลงโทษเด็ก ในนิวซีแลนด์ เหยื่ออาชญากรรมมักจะขอร้องตำรวจไม่ให้ลงโทษเด็กโดยการควบคุมตัวไว้ในสถานควบคุมตัวและยกโทษเด็กโดยให้โอกาสเด็กได้ทำงานอย่างอื่น

หน้าที่ของ coordinator อีกประการหนึ่ง คือ ในระหว่างการเจรจา coordinato ต้องแน่ใจว่าเด็กกระทำผิดมีความสมัครใจที่จะปฏิบัติตามข้อตกลง ซึ่งถ้าเด็กไม่เห็นด้วยกับข้อตกลงใดๆ ที่เขาไม่สามารถจะทำให้สำเร็จได้ เด็กสามารถเพิกถอนการประชุมกลุ่มครอบครัวเองได้

ในขั้นตอนการไกล่เกลี่ยระหว่างเหยื่ออาชญากรรมและผู้กระทำผิด เหยื่ออาชญากรรมจะแสดงความรู้สึกเจ็บปวดออกมา และผู้กระทำผิดจะแสดงความเสียใจและกล่าวคำขอโทษอย่างจริงจังแก่เหยื่ออาชญากรรม การมีส่วนร่วมของเหยื่ออาชญากรรมในการทำให้เด็กกระทำผิดชดเช้ความเสียหายมีอยู่ตั้งแต่เริ่มทำแผนจนกระทั่งมีการปฏิบัติตามแผนอย่างเสร็จสมบูรณ์ และเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้คำตัดสินในการลงโทษผู้กระทำผิดเป็นเอกฉันท์

3) การนำไปปฏิบัติหลังการประชุมและการติดตามผล (Post-Conference Implementation and Follow-Up)

หลังการประชุม ศาลเด็กและเยาวชนจะพิจารณาคำตัดสินของผู้เข้าร่วมกระบวนการประชุมกลุ่มครอบครัว ศาลมักจะยอมรับข้อเสนอแนะของผู้เข้าร่วมประชุมกลุ่มครอบครัว เพราะบทบัญญัติของ CYPF Act ได้อนุญาตให้ผู้เข้าร่วมกระบวนการทำคำตัดสินโดยการออกแผนข้อตกลงให้เด็กกระทำผิดปฏิบัติตาม ดังนั้นอำนาจในการทำคำตัดสินจึงไม่ใช่อยู่ที่ผู้พิพากษา แต่ผู้พิพากษา

จะมีบทบาทในการอำนวยความสะดวกในการนำไปใช้แก้ไขปัญหามากกว่าจะอย่างไรก็ตาม มีบทบัญญัติอนุญาตให้ผู้พิพากษาปฏิเสธข้อแนะนำของการประชุมได้ โดยผู้พิพากษาอาจจะส่งเรื่องกลับไปเพื่อการประชุมภายหลัง ซึ่งโอกาสดังกล่าวเป็นไปได้ยาก หากเด็กและเหยื่ออาชญากรรมไม่สามารถยินยอมในข้อตกลงที่ได้เจรจาแล้ว ศาลเยาวชนจะมีอำนาจในการกำหนดคำสั่ง ซึ่งต้องเป็นวิธีการสุดท้ายเท่านั้น ในสถานการณ์นี้ ศาลเยาวชนจะออกข้อกำหนดให้ฟังความเห็นของผู้เข้าร่วมประชุม โดยผู้พิพากษาจะพิจารณาประวัติของเด็กผู้กระทำผิด ลักษณะของความผิด คำตัดสินในอดีตครั้งก่อน ทักษะของเด็กต่อความผิด ในการตัดสินให้ผลกระบวนกรไปเป็นคำสั่งให้ปล่อยตัว การติดเงื่อนไข การลงโทษปรับ การควบคุมดูแล หรือการทำงานบริการสาธารณะ และแม้แต่การควบคุมตัวไว้ในสถานควบคุมตัว

ในการติดตามผลหลังจากการประชุม coordinator มีบทบาทในการจัดเตรียมการให้เด็กชดใช้ค่าเสียหาย การจัดให้ทำงานบริการชุมชน หรือการส่งให้เข้าโปรแกรมการให้คำปรึกษา การฝึกอบรมหรือการจ้างงาน ผู้ควบคุมดูแลข้อตกลงโดยเฉพาะได้รับมอบหมายจากผู้เข้าร่วมกระบวนการ FGC (โดยปกติ คือพ่อแม่ของเด็กหรือ ญาติ) ให้ทำหน้าที่กำหนดเงื่อนไขในการให้เด็กชดเชยความเสียหายและปฏิบัติตามเงื่อนไขให้สำเร็จ และทำหน้าที่แจ้ง coordinator เกี่ยวกับความก้าวหน้าของเด็กในท้ายที่สุด

เมื่อการปฏิบัติตามเงื่อนไขของข้อตกลงให้ชดเชยความเสียหายไม่สำเร็จภายในเวลาที่กำหนดไว้ coordinator มีทางเลือกดังนี้ ถ้าเป็นเงื่อนไขหลัก coordinator อาจตัดสินใจให้มีการประชุม FGC อีกครั้งเพื่ออภิปรายความล้มเหลวของเด็กในการปฏิบัติตามเงื่อนไขและออกแผนใหม่ แต่ถ้าเป็นเงื่อนไขรอง ก็จะส่งเรื่องให้ศาลเยาวชนวางข้อกำหนดหรือเงื่อนไขดังกล่าว

ค. ประสิทธิภาพของการนำมาใช้

รูปแบบการประชุมกลุ่มครอบครัว (family group conferencing) ของนิวซีแลนด์ได้ส่งเสริมให้ครอบครัวของผู้กระทำผิดและเหยื่ออาชญากรรมได้มีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรม และทำให้ผู้กระทำผิดได้แสดงความรับผิดชอบในการกระทำของตน เช่น การที่ผู้กระทำผิดได้ทำงานบริการสังคม การชดใช้ค่าเสียหาย เป็นต้น รวมถึง การขอโทษผู้เสียหายด้วย จะเห็นได้ว่า มีเด็กกระทำผิดประมาณ 85% ที่สมัครใจเข้าร่วมประชุมกลุ่มครอบครัวยอมรับที่จะทำงานบริการสังคม และชดใช้ค่าเสียหายให้แก่เหยื่ออาชญากรรม²⁵ โดยศาลจะใช้รูปแบบการประชุมกลุ่มครอบครัวนี้ เพื่อเบี่ยงเบนคดีเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดไม่ให้เข้าสู่กระบวนการพิจารณาเป็นอันดับแรก มีผลให้จำนวน

²⁵ Morris, A and Maxwell, G, "Restorative justice in New Zealand : family group conferences as a case study" *Western Criminology Review* 1, 1, : 6.

เด็กประมาณ 5-10 % เท่านั้นที่ถูกควบคุมตัวและอยู่ในสถานฝึกอบรมซึ่งเป็นการช่วยลดปริมาณคดีในศาลเยาวชนได้เป็นจำนวนมาก รวมทั้งประมาณในการดำเนินกระบวนการพิจารณาพิพากษาคดีด้วย

นอกจากนี้ โปรแกรมการประชุมกลุ่มครอบครัวยังให้ผลเป็นที่น่าพอใจแก่คู่กรณีทุกฝ่ายที่เข้าร่วมกระบวนการ ไม่ว่าจะเป็นเหยื่ออาชญากรรม ผู้กระทำผิด และครอบครัว โดยเฉพาะ ครอบครัวได้มีโอกาสตัดสินความผิดและลงโทษบุตรของตน ส่วนผู้กระทำผิดก็ได้มีส่วนร่วมในการทำคำตัดสินของตนด้วย โดยไม่ต้องเข้าสู่การพิจารณาคดีของศาล และเหยื่ออาชญากรรมมีความพอใจในข้อตกลง โดยเฉพาะข้อตกลงให้ชดใช้ค่าเสียหายและชดเชยความสูญเสียด้านอื่นๆ แต่ก็มีบางกรณีที่ยุติอาชญากรรมไม่ได้พูดถึงข้อตกลงดังกล่าว ศาลก็จะเป็นผู้เข้าจัดการให้ความยินยอมในข้อตกลงนั่นเอง

4.2.2.3 การพิจารณาแบบล้อมวง (Circle Sentencing)

การพิจารณาแบบล้อมวงเป็นรูปแบบที่พัฒนามาจากการวิธิการลงโทษและการสร้างสร้างความสมานฉันท์ตามธรรมเนียมปฏิบัติของชนพื้นเมืองในแคนาดาและชาวอเมริกันเชื้อสายอินเดียนแดงในสหรัฐอเมริกา ได้เริ่มนำมาใช้ในปี ค.ศ. 1991 โดยท่านผู้พิพากษาในศาล Yukon Territorial Court ที่ชื่อว่า Barry Stuart ในคดี R. V. Moses ซึ่งถือเป็นคดีแรกในแคนาดาที่ได้นำวิธิการนี้มาใช้²⁶ หลังจากนั้นได้รับการพัฒนาอย่างมากใน Saskatchewan, Manitoba และ the Yukon Territory และใช้กันแพร่หลายในชุมชนอื่นๆ รวมทั้งในสหรัฐอเมริกา ซึ่งเริ่มโครงการนำร่องที่ Minnesota เมื่อปี ค.ศ. 1996²⁷

การพิจารณาแบบล้อมวง (circle sentencing) เป็นกระบวนการที่มีชุมชนทำหน้าที่ควบคุมกระบวนการ โดยมีเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมทางอาญามาร่วมกันจัดการทำแผนการลงโทษที่เหมาะสมตามความต้องการของคู่กรณีผู้มีส่วนได้เสีย circle sentencing นี้ บางครั้งเรียกว่า sentencing circle, healing circle, peacemaking circle และ community circle เป็นกระบวนการที่ใช้การล้อมวง ซึ่งเป็นพิธีการตามธรรมเนียมปฏิบัติและมีโครงสร้างในวงกลมซึ่งประกอบไปด้วย เหยื่ออาชญากรรม ผู้สนับสนุนเหยื่ออาชญากรรม ผู้กระทำผิด ผู้สนับสนุนผู้กระทำผิด ผู้

²⁶ Crnkovich, M. The role of the victim in the criminal justice system : circle sentencing in Inuit communities. Prepared for the Canadian Institute for the Administration of Justice Conference in Banff, Alberta, October 11-14, 1995, p. 3.

²⁷ Bazemore, G and Umbreit, M, S, "A comparison of four restorative conferencing models," Juvenile Justice Bulletin (Washington DC : Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention, U.S. Department of Justice, February 2001), : 10.

พิพากษาและเจ้าหน้าที่ศาล พนักงานอัยการ ทนายความ เจ้าหน้าที่ตำรวจ และสมาชิกในชุมชนผู้มีส่วนได้เสีย โดยภายในวงกลม เปิดโอกาสให้ทุกคนได้พูดถึงเหตุการณ์การกระทำผิด ร่วมกันแลกเปลี่ยนข้อมูลและความรู้สึกในเหตุการณ์และผลกระทบที่เกิดขึ้น รวมทั้งร่วมกันหาวิธีการจัดการเยียวยาความเสียหายให้แก่คู่กรณีที่ได้รับผลกระทบทุกฝ่ายและป้องกันอาชญากรรมที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต²⁸

วัตถุประสงค์หรือเป้าหมายสำคัญของการพิจารณาแบบล้อมวงมีดังนี้

- ส่งเสริมให้มีการเยียวยาความเสียหายให้แก่ทุกฝ่ายที่ได้รับผลกระทบจากการกระทำผิดเพื่อสร้างความปรองดองและสมานฉันท์ให้เกิดขึ้นแก่ทุกฝ่าย
- เปิดโอกาสให้ผู้กระทำผิดได้เข้าแก้ไขชดเชยความเสียหายที่ตนเป็นผู้ก่อ
- ให้เหยื่ออาชญากรรม สมาชิกในชุมชน ครอบครัว และผู้กระทำผิดมีศักยภาพในการแสดงความรับผิดชอบในการแก้ปัญหาาร่วมกัน
- ป้องกันและแก้ไขสาเหตุของพฤติกรรมการกระทำผิด
- สร้างสำนึกในชุมชนและศักยภาพของชุมชนในการแก้ไขความขัดแย้ง

ดังนั้นการพิจารณาแบบล้อมวง จึงเป็นวิธีการจัดการกับสมาชิกในชุมชนที่กระทำผิดกฎหมาย ซึ่งผู้พิพากษานำมาใช้เพื่อเป็นทางเลือกในการพิจารณาโทษจำคุกแทนการนั่งพิจารณาแบบเป็นทางการระหว่างพนักงานอัยการกับทนายความฝ่ายจำเลย เป็นวิธีการที่ได้เปลี่ยนกระบวนการพิจารณาแบบลงโทษมาเป็นการแก้ไขฟื้นฟูและการแสดงความรับผิดชอบ รวมทั้งต้องการให้สมาชิกในชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากความผิดที่เกิดขึ้นมีส่วนร่วมในกระบวนการ ผลกระทบหรือส่วนได้เสียนี้เป็นตัวกระตุ้นสมาชิกของชุมชนแต่ละคนให้เข้าร่วมกระบวนการ โดยทำให้เกิดข้อผูกมัดหรือภาระหน้าที่ที่จะต้องเข้าร่วมกระบวนการ วิธีการนี้ถูกนำมาใช้ในขั้นตอนหลังจากที่พบว่ามีความผิดและผู้กระทำผิดได้ยอมรับสารภาพและมีความสมัครใจที่จะเข้าร่วมกระบวนการ เพื่อแสดงความรับผิดชอบในการกระทำผิดของตน ซึ่งถือเป็นการส่งเสริมหรือสนับสนุนให้ผู้กระทำผิดและชุมชนยอมรับแสดงความรับผิดชอบและรับรู้หรือตระหนักว่า อาชญากรรมได้กระทบหรือก่อให้เกิดความเสียหายต่อสังคมและเหยื่ออาชญากรรมอย่างไร

ก. แนวคิดและหลักการสำคัญ

Circle sentencing ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมของชนพื้นเมืองใน Yukon มีแนว

²⁸ Bazemore, G and Umbreit, M, S, Conferences, circles, boards, and mediations : restorative justice and citizen involvement in the response to youth crime. (Washington DC : Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention, U.S. Department of Justice, 1998), p. 27.

คิดพื้นฐาน 3 ประการ ดังนี้²⁹

- 1) การกระทำผิดกฎหมายอาญาเป็นการทำลายความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้กระทำผิดเหยื่อ อาชญากรรม และชุมชน
- 2) ความมั่นคงเข้มแข็งของชุมชนต้องอาศัยการเยียวยาและสมานฉันท์ความสัมพันธ์ที่ถูกทำลาย
- 3) ชุมชนอยู่ในฐานะที่สามารถจัดการกับผลกระทบของอาชญากรรมได้ดีที่สุด เพราะผลกระทบของอาชญากรรมมีรากฐานมาจากเกียรติภาพความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน

แนวคิดดังกล่าวจึงประกอบไปด้วยแนวคิดของความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative justice) ที่ว่า อาชญากรรมไม่เพียงแต่เป็นการกระทำที่ละเมิดต่อรัฐเท่านั้น แต่ยังเป็น การกระทำที่ละเมิดต่อบุคคล ทำให้บุคคลได้รับความเสียหาย รวมทั้งเป็นการกระทำที่ละเมิดต่อชุมชนด้วย ซึ่งจะต้องชดใช้เยียวยาให้ทุกฝ่ายกลับสู่สภาพดีดังเดิมให้มากที่สุดเท่าที่จะกระทำได้

ถึงแม้ว่าการพิจารณาแบบล้อมวงจะไม่มีฐานะเป็นกฎหมายแต่ยังคงมีผลต่อดุลพินิจของศาล และถือเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการศาล ทำให้การดำเนินคดีเป็นไปอย่างยืดหยุ่น โดยมีหลักการสำคัญในการดำเนินการพิจารณาดังนี้

- สถิติคดีอาญาใดหรือรายงานอื่นๆ จะนำมาเป็นข้อสังเกตในการกระบวนการพิจารณาแบบล้อมวง
- จะมีการทำบันทึกการดำเนินกระบวนการพิจารณา
- ข้อเท็จจริงที่พิพาทกัน ศาลจะรับฟังพยานหลักฐานภายใต้คำสาบานดังเช่นศาลปกติ
- การพิจารณาแบบล้อมวงมีการเปิดเผยต่อสาธารณชน ผู้กระทำผิดต้องมีส่วนร่วมอย่างสมัครใจ
- ผู้กระทำผิดได้รับสิทธิที่จะให้มีที่ปรึกษาและจัดการในวงกลม มีพนักงานอัยการร่วมอยู่ด้วยและสามารถกล่าวในสิ่งที่ประโยชน์ต่อสาธารณชน
- สื่อมวลชนได้รับอนุญาตให้เข้าร่วมและรายงานการดำเนินกระบวนการได้ ถึงแม้ว่า จะมีข้อจำกัดในการมีส่วนร่วมในการประชุม แต่ก็ต้องได้รับข้อมูลเอกสารและรายงานเช่นเดียวกันกับผู้เข้าร่วมประชุมทุกคน
- ผู้พิพากษามีความรับผิดชอบเพียงผู้เดียวในการนำข้อกำหนดที่ได้จากการ

²⁹ Lilles, H, Circle sentencing : part of the restorative justice continuum. presented in "Dreaming of a new reality" the third international conferencing, circles and other restorative practices, August 8-10, 2002, Minneapolis, Minnesota, p. 1

ประชุมการพิจารณาแบบล้อมวงมาใช้ให้เหมาะสมตามกฎหมาย

- คำตัดสินสามารถอุทธรณ์หรือทบทวนในแบบเดียวกันนี้ในคำตัดสินของศาลอื่น

ข. ขั้นตอนและวิธีการ

กระบวนการพิจารณาแบบล้อมวง (circle sentencing) มี 4 ขั้นตอน ดังนี้

1) การยื่นคำขอเข้าร่วมกระบวนการพิจารณาแบบล้อมวงของผู้กระทำผิด (an application circle)

ผู้กระทำผิดต้องยินยอมโดยสมัครใจที่จะถูกส่งไปให้เข้าร่วมกระบวนการ มีความเต็มใจที่เผชิญหน้ากับเหยื่ออาชญากรรม เพื่อแก้ไขความผิดของตนด้วยการชดใช้ความเสียหายให้แก่เหยื่ออาชญากรรมอื่นจะเป็นการสนับสนุนให้ผู้กระทำผิดได้แสดงความรับผิดชอบในการกระทำของตน ทั้งนี้ผู้กระทำผิดต้องเติบโตมาในชุมชนซึ่งเป็นผู้จัดให้มีการประชุมขึ้น และมีความสัมพันธ์กับบุคคลที่ถูกชักจูงให้เข้าร่วมกระบวนการ ซึ่งเป็นผู้อาวุโสที่สมาชิกในชุมชนให้ความเคารพนับถือ โดยที่ไม่ใช่ผู้นำทางการเมือง และบุคคลดังกล่าวมีความเต็มใจที่จะเข้าร่วมกระบวนการ

2) การจัดการประชุมเป็นวงกลมเพื่อสร้างความปรองดอง (healing circle) ให้เกิดขึ้นกับเหยื่ออาชญากรรมและผู้กระทำผิด

ขั้นตอนนี้ ผู้กระทำผิดและเหยื่ออาชญากรรมจะถูกแยกวงกัน โดยในแต่ละวง ผู้เข้าร่วมกระบวนการต้องอภิปรายถึงความจำเป็นที่จะต้องได้รับและการสร้างความปรองดองให้เกิดขึ้นกับเหยื่ออาชญากรรมและผู้กระทำผิด

3) การจัดการประชุมเป็นวงกลมเพื่อพิจารณาคดี (sentencing circle)

ขั้นตอนนี้ เป็นการที่ผู้เข้าร่วมประชุมจะร่วมกันพิจารณาคดีตัดสินว่า จะจัดการกับปัญหาการกระทำผิดและแก้ไขชดเชยความเสียหายให้แก่เหยื่ออาชญากรรมอย่างไร รวมทั้งหาวิธีการป้องกันอาชญากรรมที่จะเกิดขึ้นในอนาคตด้วย

การประชุมเริ่มขึ้นด้วยการที่ทุกๆฝ่ายในชุมชนที่ได้รับเชิญให้เข้าร่วมกระบวนการได้มาพร้อมหน้ากัน มีการจัดเก้าอี้ให้เป็นวงกลม และประธานในการประชุม คือ บุคคลผู้อาวุโสที่คนในชุมชนให้ความเคารพนับถือ บางครั้งเรียกว่า ผู้ดำเนินการประชุมวงกลม (the keeper of the circle) หรือประธานจะเป็นผู้พิพากษาก็ได้ โดยปกติแล้ว จะมีคนตั้งแต่ 15 ถึง 50 คน เข้าร่วมกระบวนการประชุม ผู้เข้าร่วมประชุมจะแนะนำตัว ต่อจากนั้นก็จะมีการอ่านข้อกล่าวหาและพนักงานอัยการและทนายความก็จะสรุปเป็นข้อสังเกตหรือข้อคิดเห็นเอาไว้ ต่อจากนั้นสมาชิกในชุมชนก็จะพูดคุยแสดงความคิดเห็น โดยจะไม่มีมีการแทรกแซงใดๆ ในระหว่างที่พูด เจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมที่ได้มีส่วนร่วมในกระบวนการประชุมเป็นครั้งแรกอาจมีข้อสงสัยหรือประหลาดใจเกี่ยวกับประเด็นระหว่างการประชุมการพิจารณาแบบล้อมวงว่า มีความแตกต่างจากการพิจารณาของศาลในกระบวนการปกติ ที่การถกเถียงหรืออภิปรายจะพุ่งเป้าไปที่ความสมเหตุสมผลของ

ความผิดและผู้กระทำผิดมากกว่า โดยประเด็นที่ถกเถียงกันในระหว่างการประชุมการพิจารณาแบบล้อมวงนี้ ได้แก่³⁰

- ลักษณะที่เหมือนกันหรือคล้ายคลึงกันของอาชญากรรมที่เกิดขึ้นภายในชุมชน
- สาเหตุของอาชญากรรมหรือการกระทำผิดนั้น
- วิเคราะห์ว่าก่อนที่จะเกิดอาชญากรรมจะเกิดขึ้นนั้น ผู้กระทำผิด และเหยื่ออาชญากรรมได้ดำเนินชีวิตหรือมีความเป็นอยู่อย่างไร จนกลายเป็นสิ่งจูงใจให้มีการกระทำผิดเกิดขึ้น
- ผลกระทบของอาชญากรรมต่อตัวเหยื่ออาชญากรรม ครอบครัวของเหยื่อ และชุมชน

- ชุมชนจะป้องกันอาชญากรรมหรือการกระทำผิดเหล่านี้ได้อย่างไร
- จะช่วยแก้ไขเยียวยาผู้กระทำผิด เหยื่ออาชญากรรม และชุมชนอย่างไร
- จะออกกฎหรือข้อตกลงในการวางแผนการลงโทษอย่างไร
- ใครเป็นผู้ต้องรับผิดชอบในดำเนินการปฏิบัติตามแผน และใครเป็นผู้ช่วยเหลือหรือสนับสนุนให้ผู้กระทำผิดและเหยื่ออาชญากรรมมีความมั่นใจได้ว่าแผน หรือข้อตกลงนั้นสามารถนำไปใช้ได้เป็นผลสำเร็จ

- กำหนดเวลานัดหมายที่จะมีการทบทวนการพิจารณาลงโทษและมีการวางแผนเป้าหมายไว้ให้เสร็จก่อนการพิจารณา

เหยื่ออาชญากรรมได้ให้คำแนะนำหรือให้ความเห็นตามคำขอของผู้กระทำผิดและได้ให้ข้อมูลแก่กระบวนการพิจารณาแบบล้อมวง เหยื่ออาชญากรรมช่วยเหลือในการจัดตั้งกลุ่มสนับสนุนและได้รับการสนับสนุนให้เข้าร่วมการพิจารณากับกลุ่มสนับสนุนด้วย โดยมีส่วนร่วมเต็มที่และเท่าเทียมกับทุกคนที่เข้าร่วมการประชุมการพิจารณาแบบล้อมวง ซึ่งแตกต่างจากศาลปกติที่บทบาทของเหยื่ออาชญากรรมในการพิจารณาจะถูกจำกัดให้เป็นการบอกกล่าวผลกระทบของเหยื่ออาชญากรรม เหยื่ออาชญากรรมมีส่วนร่วมเต็มที่และเท่าเทียมกันในการพิจารณาแบบล้อมวง

ในคดีส่วนใหญ่ การประชุมจะใช้เวลา 2-8 ชั่วโมง ผู้กระทำผิดจะถูกกำหนดให้ปฏิบัติตามแผนก่อนที่แผนการพิจารณาพิพากษาสุดท้ายจะถูกกำหนดให้ใช้ การพิจารณาแบบล้อมวงมีการประชุมหลายครั้ง มีการตรวจสอบการปฏิบัติตามข้อตกลงของผู้กระทำผิดและถ้าจำเป็นก็จะมีการเปลี่ยนแปลงการแนะนำ ในเวลานี้ ผู้พิพากษาจะพิจารณาพิพากษาโดยนำแผนการพิจารณาพิพากษาสุดท้ายมาวินิจฉัยร่วมกับข้อแนะนำของการพิจารณาแบบล้อมวง

³⁰ Lilles, H, Circle sentencing : part of the restorative justice continuum. Presented in "Dreaming of a new reality" , p. 2

ในศาลปกติ เจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมมีอำนาจควบคุมกระบวนการพิจารณาพิพากษา คำตัดสินของศาลมีอำนาจกว้างขวางโดยอาศัยหลักการทางกฎหมายและคำพิพากษาคดีก่อน ซึ่งอาจจะเกี่ยวข้องกับผู้กระทำผิดและชุมชนของเขาเท่านั้น แทนจะไม่ได้แก้ไขชดเชยให้เหยื่ออาชญากรรมกลับคืนสู่สภาพเดิม ในการพิจารณาแบบล้อมวง ศาลจะฟังทนายความน้อยมากแต่จะฟังผู้ได้รับผลกระทบจากอาชญากรรมทั้งโดยทางตรงและทางอ้อมมากกว่า

หลังจากการประชุมการพิจารณาแบบล้อมวงเสร็จสิ้นลง มักจะมีข้อกำหนดหรือเงื่อนไขให้ผู้กระทำผิดต้องเข้าโปรแกรมและอยู่ในความดูแลของชุมชน เงื่อนไขของคำสั่งค่อนข้างยาวและมีรายละเอียดมาก โดยผู้เข้าร่วมประชุมได้กำหนดให้ผู้กระทำผิดเข้าโปรแกรมการให้คำปรึกษาและบำบัดแก้ไข และอาจรวมถึงการกำหนดเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องทางวัฒนธรรมด้วย ซึ่งแทบจะไม่ปรากฏในคำสั่งคุมประพฤติของศาลปกติ

4) การจัดการประชุมเป็นวงกลมเป็นเพื่อติดตามความก้าวหน้าของผู้กระทำผิด (following circle)

หลังจากที่ได้ประชุมล้อมวงเพื่อพิจารณาความแล้ว จะมีการติดตามผลความก้าวหน้าของผู้กระทำผิด ในการปฏิบัติตามแผนการพิจารณาลงโทษโดยกลุ่มผู้สนับสนุน (support group) คณะกรรมการกระบวนการยุติธรรมชุมชน (Community Justice Committee) และพนักงานคุมประพฤติ (probation officer) หลังจากนั้น ผู้กระทำผิดสามารถเข้ามารายงานความก้าวหน้าได้หลายๆ ครั้ง ก่อนที่จะมีการประชุมการพิจารณาแบบล้อมวงอีกครั้งก็ได้ ซึ่งรายละเอียดในรายงานดังกล่าว ได้แก่ ผู้กระทำผิดได้มาพบพนักงานคุมประพฤติเพื่อรายงานความก้าวหน้าในการปฏิบัติตามแผนนั้นกี่ครั้ง และมีความก้าวหน้าไปอย่างไรบ้าง ผู้กระทำผิดเคยถูกส่งตัวให้เข้ารับการตรวจแอลกอฮอล์ในร่างกายหรือไม่ การชดเชยความเสียหาย (restitution) หรือการทำงานบริการชุมชน (community service) ได้เริ่มขึ้นหรือเสร็จสิ้นลงไปหรือยัง ครูหรืออาจารย์ที่โรงเรียนได้ทำการติดต่อมาหรือไม่

ค. ประสิทธิผลของการนำมาใช้

การพิจารณาแบบล้อมวงของชนเผ่าพื้นเมืองแคนาดา สร้างความสัมพันธ์ให้เกิดขึ้นระหว่างผู้กระทำผิด ครอบครัวและเหยื่ออาชญากรรม โดยร่วมกันจัดการหาวิธีการที่เหมาะสมในการจัดการกับอาชญากรรมและการป้องกันการทำผิดในอนาคต และกำหนดให้ผู้กระทำผิดทำการชดเชยความเสียหายให้แก่เหยื่ออาชญากรรมและผู้ที่ได้รับผลกระทบจากอาชญากรรมคนอื่น ๆ รวมทั้งชุมชนด้วย โดยสันนิษฐานว่า ผู้กระทำผิดสามารถฟื้นฟูความเสียหายให้กลับคืนมาใหม่ได้ การพิจารณาแบบล้อมวง กำหนดให้ทุกคนได้พูดถึงผลกระทบจากอาชญากรรม โดยเฉพาะเหยื่ออาชญากรรมและสมาชิกครอบครัวสำหรับสมาชิกชุมชนที่ไม่ได้รับผลกระทบโดยตรงจากอาชญากรรมที่มีความห่วงใยในความปลอดภัยของชุมชน ก็สามารถเข้าร่วมประชุมได้

ผลการประชุม circle sentencing เป็นประโยชน์ต่อผู้พิพากษาอย่างมาก ในการพิจารณาตัดสินผู้กระทำผิด แม้ว่าจะเป็นการลดอำนาจของหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม อย่างเช่น ผู้พิพากษา ทนายความและพนักงานคุมประพฤติก็ตาม ในขณะเดียวกัน สมาชิกในชุมชน รวมทั้งเหยื่ออาชญากรรมและครอบครัวของเหยื่ออาชญากรรม เพื่อนบ้าน และผู้มีส่วนได้เสียมีบทบาทเพิ่มมากขึ้น ดังนั้นกระบวนการพิจารณาแบบล้อมวงจึงเป็นกระบวนการที่ส่งเสริมให้ทุกฝ่ายในสังคม ไม่ว่าจะเป็น ผู้กระทำผิด เหยื่ออาชญากรรม และชุมชน มีส่วนร่วมรับผิดชอบในผลแห่งการกระทำผิดที่เกิดขึ้นอย่างเท่าเทียมกัน ในขณะที่เงื่อนไขของข้อตกลงได้ตอบสนองความต้องการของทุกฝ่าย ผลประการสำคัญ คือ สมาชิกของชุมชนจะร่วมกันเฝ้าดูการกระทำของผู้กระทำผิดและแก้ไขสาเหตุของอาชญากรรม ทำให้ผู้กระทำผิดได้รับการแก้ไขฟื้นฟูและสามารถกลับคืนสู่สังคมได้ และผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม หรือแม้แต่ชุมชนก็จะได้รับการเยียวยาให้กลับคืนดั้งเดิม

นอกจากนี้ มีผู้กระทำผิดที่ได้เข้าร่วมกระบวนการจำนวนไม่น้อยที่ไม่ประสบความสำเร็จในการปฏิบัติตามข้อกำหนดหรือเงื่อนไขของชุมชน อันเนื่องมาจากเหตุผลที่ว่า ข้อกำหนดหรือเงื่อนไขของชุมชนสามารถปฏิบัติได้ยาก ผู้ปฏิบัติต้องมีความตั้งใจอย่างแรงกล้าถึงจะปฏิบัติได้ รวมทั้ง ข้อกำหนดหรือเงื่อนไขที่กำหนดโดยผู้เข้าร่วมประชุมใน circle sentencing ค่อนข้างสูง และผู้ที่มีความตั้งใจจริงจะถูกคัดออกไปก่อนที่จะมีการกำหนดโทษ ที่สำคัญที่สุด คือ แผนการลงโทษของ circle sentencing นี้ ผู้กระทำผิดต้องรับผิดชอบต่อชุมชนไม่ใช่ต่อหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม

4.2.2.4 คณะกรรมการฟื้นฟูชุมชน (Community Reparative Boards)

Community reparative boards เป็นรูปแบบที่เพิ่งเกิดเมื่อไม่นานมานี้ในปี ค.ศ. 1995 ที่รัฐ Vermont ประเทศสหรัฐอเมริกา ได้อาศัยหลักการที่เก่าแก่ของคณะกรรมการในชุมชนที่ทำหน้าที่ในจัดการกับปัญหาการกระทำผิดของเด็กที่รู้จักกันโดยทั่วไปในชื่อว่า youth panels, neighborhood boards หรือ community diversion boards ซึ่งได้เริ่มขึ้นที่ ประเทศสหรัฐอเมริกา ในปี ค.ศ. 1920 community reparative boards ในช่วงแรกได้ใช้กับผู้กระทำผิดที่เป็นผู้ใหญ่ที่ถูกตัดสินว่า ได้กระทำความผิดในคดีที่ไม่รุนแรงและในความผิดเล็กน้อย แต่เมื่อไม่นานมานี้ได้ใช้กับผู้กระทำผิดที่เป็นเด็กและเยาวชน คณะกรรมการฟื้นฟูชุมชนนี้ ประกอบด้วยกลุ่มคนในชุมชนกลุ่มเล็กๆ กลุ่มหนึ่งที่ได้เตรียมตัวในการทำหน้าที่โดยการเข้ารับการฝึกอบรมอย่างเข้มงวด เป็นผู้นำชุมชนมาเผชิญหน้ากับผู้กระทำผิดตามคำสั่งของศาลที่ให้เข้าร่วมกระบวนการ ในระหว่างการประชุมของคณะกรรมการฟื้นฟูชุมชน คณะกรรมการก็จะสนทนาและซักถามผู้กระทำผิดถึงความผิดที่เกิดขึ้น และผลกระทบที่ตามมาของการกระทำผิดนั้น และเป็นผู้กำหนดบทลงโทษที่เหมาะสม

ให้แก่ผู้กระทำผิด รวมทั้งกำหนดระยะเวลาของการลงโทษ ซึ่งต้องได้รับการยอมรับจากผู้กระทำผิดด้วย มีการติดตามว่าผู้กระทำผิดทำตามเงื่อนไขการลงโทษที่ตกลงกันไว้หรือไม่ และรายงานผลต่อศาล³¹

วัตถุประสงค์หรือเป้าหมายสำคัญของคณะกรรมการฟื้นฟูชุมชนมีดังนี้³²

- สนับสนุนให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาและกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กโดยตรง

- กำหนดให้เหยื่ออาชญากรรมหรือผู้เสียหาย และชุมชนได้มีโอกาสเผชิญหน้ากับผู้กระทำผิดในการสร้างพฤติกรรมที่เป็นแบบอย่างให้แก่ผู้กระทำผิด

- กำหนดให้ผู้กระทำผิดได้มีโอกาสในการแสดงความรับผิดชอบในความเสียหายจากการกระทำของเขาที่เกิดต่อเหยื่ออาชญากรรมและชุมชน

- การทำให้ชุมชนเกิดพลังขับเคลื่อนในการแก้ปัญหาอาชญากรรมและเด็กกระทำผิด เป็นการลดภาระและค่าใช้จ่ายในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมที่เป็นทางการ

ก. แนวคิดและหลักการสำคัญ

หน่วยงานที่รับผิดชอบในการแก้ไขผู้กระทำผิดของรัฐ Vermont ประเทศสหรัฐอเมริกาได้จัดตั้ง The Vermont Department of Corrections Reparative Probation Program เพื่อเป็นมาตรการคุมประพฤติเด็กและเยาวชน และภายหลังมาถึงนำมาใช้กับผู้ใหญ่ด้วย ในคดีชั้นบรรทัดโดยประมาท โดยคณะกรรมการจะจัดการประชุมนี้ในคดีความผิดเล็กน้อย การลักขโมย การดื่มสุราขณะขับรถ และผู้พิพากษาจะกำหนดโทษคนที่กระทำผิดคดีดังกล่าวด้วยการออกคำสั่งให้ไปพบคณะกรรมการฟื้นฟูท้องถิ่น (local reparative board) ซึ่งเป็นคณะกรรมการที่ประกอบด้วยประชาชนที่เป็นอาสาสมัครที่ได้รับการฝึกอบรมมาแก้ไขปัญหาคดีการกระทำผิด ซึ่งเหยื่อและผู้ที่ได้ผลกระทบจะถูกเชิญให้เข้าร่วมประชุมด้วย ซึ่งการประชุมใช้เวลาประมาณ 35-40 นาที ผลที่ได้จากการประชุมคือ การทำข้อตกลงการเจรจาที่ได้รับการลงนามโดยผู้กระทำผิด ซึ่งจะต้องถูกคุมประพฤติเป็นระยะเวลา 90 วัน ตามคำพิพากษาของศาลที่กำหนดให้ผู้กระทำผิดต้องเข้าจัดการเยียวยาความเสียหายให้กับผู้เสียหายในความผิดที่ตนเป็นผู้ก่อ หากผู้กระทำผิดที่เข้าโครงการนี้สามารถปฏิบัติได้ ก็ไม่ต้องถูกคุมประพฤติ หากไม่สามารถปฏิบัติตามข้อตกลงได้ จะต้องถูกส่งไปดำเนินคดีในศาล³³

³¹ Bazemore, G and Umbreit, M, S, "A comparison of four restorative conferencing models" *OJJDP Juvenile Justice Bulletin* : 5.

³² Ibid. : 5.

³³ Karp, D, R, *Vermont Reparative Probation Year 2000 Outcome Evaluation Final Report* , The Vermont Department of Corrections Reparative Probation Program, 2002, p. 1.

ข. ขั้นตอนและวิธีการ

กระบวนการประชุมของคณะกรรมการฟื้นฟูชุมชน มี 4 ขั้นตอน ดังนี้

1) คณะกรรมการกำหนดมูลความผิดหรือฐานความผิด (Board Establishes Common Ground)

ในการกำหนดฐานความผิดที่ผู้กระทำผิดสามารถจะเข้าโครงการประชุม Reparative Meeting ได้ จะต้องเป็นอาชญากรรมในลักษณะที่กระทบต่อความสัมพันธ์ของคนในชุมชน เช่น ผู้กระทำผิด และผู้เสียหายอยู่ในโรงเรียนเดียวกัน เป็นต้น

2) การให้ทุกฝ่ายเข้าใจผลกระทบของอาชญากรรม (All Understand the Impact of the Harm)

ในการประชุมเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายที่มีผลกระทบต่ออาชญากรรมทั้งหมดได้กล่าว และแสดงความรู้สึก โดยการประชุมเปิดให้สาธารณชนเข้าฟังได้รวมถึงญาติ เพื่อนของเหยื่ออาชญากรรม และของผู้กระทำผิด ได้รับการกระตุ้นให้เข้าร่วม แล้วให้บุคคลดังกล่าวเล่าเหตุการณ์ความรู้สึกที่เกิดขึ้นกับตนรวมทั้งตัวผู้กระทำผิดด้วย แล้วคณะกรรมการจะถามว่า อาชญากรรมนั้นกระทบต่อชุมชนอย่างไร และประนีประนอมกันเป็นข้อตกลงเป็นขั้นๆ ว่าผู้กระทำผิดจะต้องรับผิดชอบชดใช้เยียวยาความเสียหายจากการกระทำผิดนั้นอย่างไร

3) ผู้กระทำผิดยอมรับที่จะแสดงความรับผิดชอบ (Offender Accept Responsibility)

ส่วนใหญ่แล้วจะเริ่มจากการที่ผู้กระทำผิดได้แสดงความขอโทษต่อเหยื่ออาชญากรรม และซักถามเหยื่อว่า อาชญากรรมที่ตนก่อขึ้นกระทบต่อเหยื่ออย่างไร และทำทุกอย่างที่จะทำให้เหยื่ออาชญากรรมพอใจ

4) การร่วมมือกันของทุกฝ่ายในการพัฒนาแผนในการจัดการกับอาชญากรรม (All Develop a Collective Plan to Address harm)

โดยเป็นการกำหนดข้อตกลงให้ทุกฝ่ายร่วมมือกันเพื่อที่จะฟื้นฟูความเสียหาย และการบังคับให้ผู้กระทำผิดต้องปฏิบัติตามแผนที่ให้ไว้

ค. ประสิทธิภาพของการนำมาใช้

ปัจจุบัน คณะกรรมการฟื้นฟูชุมชนจัดการแบ่งเบาภาระคดีของกรมคุมประพฤติ Vermont ได้ร้อยละ 30 ของคดีทั้งหมด เกิดคณะกรรมการฟื้นฟูชุมชนทั่วประเทศ มากกว่า 50 คณะกรรมการมีอาสาสมัครที่เป็นสมาชิกของคณะกรรมการอย่างน้อย 350 คน ผู้บริหารมีนโยบายจะต้องขยายจำนวนคณะกรรมการและอาสาสมัครออกไปอย่างรวดเร็วเท่าที่จะทำได้

4.3 ลักษณะความผิดและประเภทของคดีของรูปแบบของการประชุมความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

การไกล่เกลี่ยระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำผิด (Victim Offender Mediation) เป็น

กระบวนการที่ให้ประโยชน์แก่เหยื่ออาชญากรรมเป็นเบื้องต้นในคดีอาญาเกี่ยวกับทรัพย์สิน และความผิดต่อร่างกายที่ไม่รุนแรง หรือการทะเลาะวิวาท คดีประมาท การหน่วงเหนี่ยวกักขังและการหย่าร้าง ข้อพิพาทในชุมชนรวมถึงข้อพิพาทในทางการพาณิชย์ และข้อพิพาทที่เกี่ยวข้องกับคดีแพ่ง โดยตัวอย่างคดีของรูปแบบ VOM มีดังนี้

คดีหนึ่งในประเทศสหรัฐอเมริกา ผู้เสียหายเป็นหญิงวัยกลางคน และผู้กระทำผิดเป็นเด็กอายุ 14 ปี ซึ่งอาศัยอยู่บ้านใกล้เคียงกับผู้เสียหาย ได้เข้าขโมยของในบ้านของผู้เสียหาย ตอนที่ผู้เสียหายไม่อยู่ โดยงัดประตูบ้าน และทำลายข้าวของ หลังจากนั้นก็ขโมยเครื่องเล่นวีดีโอเทปไป ซึ่งในการจัดการประชุมเพื่อไกล่เกลี่ยระหว่างผู้กระทำผิดและผู้เสียหาย (Victim Offender Mediation) นี้ได้เกิดขึ้นที่โบสถ์ตามความต้องการของผู้เสียหาย

ในการประชุม มีผู้ไกล่เกลี่ย (mediator) ผู้กระทำผิด และผู้เสียหาย ใช้เวลาหารือกันประมาณ 2 ชั่วโมง โดยเป็นการสนทนาเกี่ยวกับความผิดที่ผู้กระทำผิดได้ก่อ ซึ่งเต็มไปด้วยอารมณ์โกรธและตึงเครียด เมื่อการประชุมเสร็จสิ้นลง ผู้ไกล่เกลี่ยจะเป็นผู้สรุปเรื่องราวต่างๆ เกี่ยวกับความผิดและผลกระทบของความผิดที่มีต่อผู้เสียหาย และต่อบุคคลอื่น และซึ่งผู้เข้าร่วมประชุม (participants) ทั้งหมดได้ตกลงยินยอมให้ผู้กระทำผิดชดใช้ค่าเสียหายเป็นเงิน 200 ดอลลาร์ ซึ่งเป็นค่าเสียหายที่ผู้กระทำผิดได้ทำลายข้าวของ โดยเฉพาะประตูบ้านของผู้เสียหาย รวมทั้งชดใช้ค่าเครื่องเล่นวีดีโอเทปด้วย (ราคาประมาณ 150 ดอลลาร์) และผู้กระทำผิดยังต้องทำงานชดใช้ตามตารางเวลาที่ผู้เข้าร่วมประชุมทั้งหมดได้กำหนดอีกด้วย ซึ่งในระหว่างที่มีการประชุม ผู้กระทำผิดได้ยอมรับและขอโทษผู้เสียหายอย่างจริงใจและตกลงยินยอมที่จะปฏิบัติงานโดยเป็นการทำงานบริการชุมชน (community service) ซึ่งได้กำหนดเป็นรายชั่วโมงให้เสร็จสมบูรณ์ ซึ่งเป็นการทำงานเก็บอาหารในโบสถ์ของผู้เสียหาย ทำให้ผู้เสียหายลดความโกรธลงและได้รับรู้สาเหตุแห่งการกระทำผิดของผู้กระทำผิด และเธอยังกล่าวขอบคุณผู้ไกล่เกลี่ยที่ได้จัดการประชุมแบบ VOM นี้ขึ้น³⁴

การประชุมกลุ่มครอบครัว (family group conferencing) สามารถใช้ได้กับคดีที่เด็กกระทำผิดเกือบทุกประเภท แต่ไม่รวมถึงคดีร้ายแรง เช่น ฆ่าคนตาย ทำร้ายร่างกายอันตรายเป็นสาหัส สามารถใช้ในคดียาเสพติดได้ด้วย โดยตัวอย่างคดีของรูปแบบ FGC มีดังนี้

คดีนี้ได้มีการจัดการประชุมกลุ่มครอบครัวขึ้นที่โรงเรียน ซึ่งเป็นกรณีของการพิจารณาความผิดของเด็กนักเรียนที่ไม่ชอบคุณครูจึงขว้างแก้วไปถูกคุณครูจนได้รับบาดเจ็บ โดยกลุ่มผู้เข้าร่วมประชุมเป็นเด็กผู้กระทำผิด แม่ของเด็ก และตาของเด็ก ผู้เสียหายคือคุณครู เจ้าหน้าที่ตำรวจผู้ซึ่งจับกุมเด็ก และผู้สนับสนุนของผู้เสียหายซึ่งเป็นคุณครู 2 คนและเพื่อนของคุณครูผู้เสียหายอีก 2 คน

³⁴ Bazemore, G and Umbreit, "A comparison of four Restorative Conferencing Models"

การประชุมเริ่มต้นขึ้นเมื่อผู้กระทำผิดได้พูดขึ้นก่อน และจากนั้น แม่และตาของเด็ก ผู้เสียหาย และเจ้าหน้าที่ตำรวจพูดได้พูดทีหลัง ซึ่งแต่ละคนจะพูดเกี่ยวกับการกระทำความผิดและผลกระทบของความผิด โดยมีเจ้าหน้าที่ประสานงานในกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็ก (the youth justice coordinator) เป็นผู้อำนวยความสะดวกการประชุม โดยการถามผู้เข้าร่วมประชุมว่าจะดำเนินการจัดการกับเด็กอย่างไร โดยที่ไม่มีสิทธิที่จะแสดงความคิดเห็น แค่เพียงถามว่าจะให้ผู้กระทำผิดชดใช้ต่อผู้เสียหายและชุมชนอย่างไร ซึ่งใช้เวลาประชุมประมาณ 30 นาที กลุ่มผู้เข้าร่วมประชุมก็จะทำความเห็นออกมาว่า จะให้ผู้กระทำผิดชดใช้ค่าเสียหายจากการที่ได้รับบาดเจ็บและค่ารักษาพยาบาล และผู้กระทำผิดต้องทำงานบริการสาธารณะในโรงเรียนด้วย³⁵

การพิจารณาแบบล้อมวง (circle sentencing) สามารถใช้ได้กับคดีลักทรัพย์ ทำร้ายร่างกาย ปล้น กรรโชก บุกรุก ฉ้อโกง ยักยอก คดีเกี่ยวกับความผิดทางเพศ โดยตัวอย่างคดีของรูปแบบ CS มีดังนี้

ในคดีนี้ ผู้เสียหายเป็นชายวัยกลางคน ได้จอดรถไว้ และผู้กระทำผิดเป็นเด็กอายุ 16 ปี ได้ขับรถจักรยานยนต์มาชนรถผู้เสียหายที่จอดอยู่ และยังทำให้รถของตำรวจเสียหายอีกด้วย

ในการประชุมแบบ CS ผู้เสียหายได้กล่าวว่า รู้สึกตกใจอย่างมากกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น และราคาค่าซ่อมรถคงแพงมาก ซึ่งเขาไม่ได้ทำประกันไว้ด้วย ซึ่งผู้นำการประชุมซึ่งเป็นผู้อาวุโสในชุมชน ที่เรียกว่า an elder leader of the First Nations community จะเป็นผู้จัดการประชุมขึ้น (โดยเขาเป็นลุงของเด็กผู้กระทำผิดเอง) ได้แสดงความผิดหวังและโกรธหลานตัวเองมาก และจะทบทวนเหตุการณ์การกระทำความผิดโดยการให้ผู้กระทำผิดได้รู้สึกอายต่อครอบครัว และกำหนดว่า จะต้องมีการชดใช้ค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหายอย่างแน่นอน หลังจากพูดจบ ก็จะมีคนอื่นพูดตามมา เช่น ผู้เสียหายจะพูดขึ้นว่า ผู้กระทำผิดเป็นคนในชุมชนจึงสมควรได้รับความกรุณาจากผู้อาวุโสและผู้เสียหายจะสนับสนุนช่วยเหลือผู้กระทำผิดอย่างเต็มที่ ซึ่งในการประชุมนั้น ผู้พิพากษาจะขอร้องให้อัยการ และทนายความผู้ซึ่งนั่งอยู่ในที่ประชุม คอยจดคำบอกกล่าวและความต้องการของผู้เข้าร่วมประชุม ซึ่งแทนที่ตำรวจจะเสนอให้ลงโทษจำคุกเด็ก ตำรวจก็จะเสนอต่อผู้พิพากษาว่า ควรให้เด็กได้รับการปรึกษาและทำงานบริการสาธารณะ เมื่อผู้พิพากษายอมรับข้อเสนอดังกล่าว ผู้พิพากษาจะมีคำสั่งให้ผู้กระทำผิดได้ชดเชยความเสียหายให้แก่ผู้เสียหายและถามเด็กว่าต้องการที่เลี้ยงคอยช่วยเหลือในการปฏิบัติตามแผนหรือไม่³⁶

คณะกรรมการฟื้นฟูชุมชน สามารถใช้ได้กับคดีความผิดอันยอมความได้ คดีที่ต้องการมีการชดใช้ค่าเสียหาย โดยตัวอย่างคดีของรูปแบบ CRB มีดังนี้

³⁵ Ibid, p. 13.

³⁶ Ibid, p. 9.

คดีนี้ คณะกรรมการฟื้นฟูชุมชนได้จัดการประชุมคดีที่เด็กอายุ 17 ปี ชัยภรณ์ขณะดื่มสุรา เด็กดังกล่าวได้ถูกลงโทษโดยศาลจะส่งเด็กเข้าสู่โปรแกรมของ Reparative Probation เพื่อให้คณะกรรมการดังกล่าวทำการตัดสิน โดยมีเงื่อนไขให้เด็กปฏิบัติตาม 4 เงื่อนไข ได้แก่ ทำงานบริการสาธารณะ โดยขายตั๋วรถไฟ การเข้ารับการอบรมหลักสูตรขับรถอย่างปลอดภัยของตำรวจ การตรวจแอลกอฮอล์ และการเขียนลงกระดาษว่า แอลกอฮอล์มีผลเสียต่อชีวิตอย่างไร แล้วให้เด็กลงลายมือชื่อในสัญญา ดังกล่าว³⁷

4.4 วิเคราะห์เปรียบเทียบรูปแบบของการประชุมความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

ถึงแม้ว่ารูปแบบการประชุมความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ทั้ง 4 รูปแบบ อันได้แก่ victim offender mediation, family group conferencing , circle sentencing และ community reparative boards นี้จะมีส่วนที่ไม่ได้ตรงข้ามกันแต่ก็มีความแตกต่างในการดำเนินการ กระบวนการ เป็นต้นว่า บทบาทของเหยื่ออาชญากรรม การเตรียมการ (preparation) การจัดการ สนทนา การติดตามผล (follow-up)

1) บทบาทของเหยื่ออาชญากรรม

ในกระบวนการยุติธรรมปกติ เหยื่ออาชญากรรมจะไม่มีบทบาทในกระบวนการยุติธรรม แต่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้ให้ความสำคัญกับเหยื่ออาชญากรรมมาก ดังเช่น รูปแบบ VOM ได้จัดให้เหยื่ออาชญากรรมมีโอกาสที่จะพูดกับผู้กระทำผิดว่า อาชญากรรมที่เกิดขึ้น ได้ส่งผลกระทบต่อเขาอย่างไร เหยื่ออาชญากรรมมักได้รับโอกาสที่จะพูดเป็นคนแรกในการประชุม การไกล่เกลี่ย โปรแกรมการไกล่เกลี่ยทำให้เหยื่ออาชญากรรมได้รับความเอาใจใส่เป็นพิเศษและสร้างความมั่นใจได้ว่า จะไม่ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมซ้ำสองโดยกระบวนการยุติธรรม การมีส่วนร่วมของเหยื่ออาชญากรรมในกระบวนการไกล่เกลี่ยเป็นไปด้วยความสมัครใจ โปรแกรมส่วนใหญ่ยังให้ผู้กระทำผิดสมัครใจด้วย และพยายามที่จะผูกมัดการมีส่วนร่วมของผู้กระทำผิดโดยมีลักษณะเป็นการขู่เข็ญ น้อยที่สุดเท่าที่จะกระทำได้ ส่วนรูปแบบ FGC ได้ปกป้องคุ้มครองเหยื่ออาชญากรรมโดยการให้อำนาจในการจัดการกับผู้กระทำผิด แม้ผู้กระทำผิดจะได้แสดงการขอโทษออกมา เหยื่ออาชญากรรมอาจรู้สึกกดดันที่จะยกโทษและชุ่นเคืองไม่พอใจหรือแค้นผู้กระทำผิด อันจะเป็นสาเหตุให้เหยื่ออาชญากรรมปฏิเสธที่จะเข้าร่วมกระบวนการ สำหรับรูปแบบ CS ได้กำหนดให้เหยื่ออาชญากรรมบอกเล่าเรื่องราวในเหตุการณ์การกระทำผิดที่เกิดขึ้นกับตนเอง ถ้าเหยื่ออาชญากรรมไม่เต็มใจที่จะเข้าร่วมประชุมในวงกลม keeper จะสนับสนุนเพื่อนหรือญาติให้มาพูดแทนเหยื่ออาชญา

³⁷ Ibid. : 6.

กรรม ส่วนรูปแบบ CRB ได้กำหนดให้เหยื่ออาชญากรรม มีส่วนร่วมในการวางแผนที่คณะกรรมการฟื้นฟูชุมชนจัดทำขึ้นด้วย

2) สำหรับการจัดการสนทนา

รูปแบบทั้งสามมีความแตกต่างกันดังนี้ สำหรับรูปแบบ VOM mediator จะจัดทำบทสนทนา(dialogue) ให้เหยื่ออาชญากรรมและผู้กระทำผิดได้ทำการสนทนากันและกำหนดให้แต่ละฝ่ายเคารพสิทธิในการพูดซึ่งกันและกัน ส่วนรูปแบบ FGC coordinator จัดการสนทนาโดยการส่งเสริมให้ผู้เข้าร่วมประชุมทั้งหมดได้มีโอกาสอภิปรายปัญหาร่วมกัน และรูปแบบ CS แม้ว่า keeper จะไม่ได้จัดการให้ผู้เข้าร่วมประชุมทำการสนทนากัน แต่ผู้เข้าร่วมประชุมแต่ละคนจะมีโอกาสได้พูดอย่างเท่าเทียมกัน โดยขณะที่ผู้เข้าร่วมคนหนึ่งได้พูดขึ้น ก็จะไม่มีการพูดแทรกขณะที่พูด ส่วนรูปแบบ CRB นั้น หลังจากที่ประธานกล่าวเป็นคนแรก ผู้เข้าร่วมประชุมสามารถขอพูดต่อได้

3) การเตรียมการ (preparation)

รูปแบบ VOM ให้ความสำคัญกับการเตรียมการให้เหยื่ออาชญากรรมและผู้กระทำผิดได้เผชิญหน้ากันก่อนที่จะมีการประชุมไกล่เกลี่ย โดย mediatorจะเป็นผู้ชี้แจงกระบวนการไกล่เกลี่ยในเบื้องต้น รวมทั้งชี้แจงผลประโยชน์อันมีศักยภาพของกระบวนการและเชิญให้คู่กรณีแต่ละคนเข้าร่วมกระบวนการ ส่วนรูปแบบ FGC การประชุมเกิดขึ้นโดยเด็กกระทำผิดและครอบครัวของเด็กเอง มีการเตรียมการประชุมเพื่อให้เหยื่ออาชญากรรมและผู้กระทำผิดได้เผชิญหน้าพบปะกัน โดยมี coordinator คอยฟังเรื่องราวของเหยื่ออาชญากรรมและผู้กระทำผิด โดยให้ผู้กระทำผิดได้พูดเป็นคนแรกและ coordinator จะชี้แจงกระบวนการประชุม และให้ความสำคัญในการทำให้ผู้กระทำผิดเกิดความสบายใจ และกล่าวคำขอโทษออกมาอย่างจริงใจ ส่วนรูปแบบ CS ในการเตรียมการ ความสำคัญอยู่ที่ผู้กระทำผิดมากที่สุด เพราะกระบวนการจะเกิดขึ้นได้ ผู้กระทำผิดต้องมีความสมัครใจที่จะเข้าร่วมกระบวนการ โดยร้องขอกับคณะกรรมการความยุติธรรมชุมชน สำหรับ CRB นั้น ในการเตรียมการจะกำหนดหน้าที่โดยคณะกรรมการร่วมกัน ไม่แยกพิจารณาคนใดคนหนึ่ง

4) การติดตามผล (follow-up)

รูปแบบ VOM มีวิธีการตรวจสอบและการบังคับให้ปฏิบัติตามข้อตกลงหลากหลายวิธี mediator จะมีบทบาทในการจัดการประชุมให้ผู้เกี่ยวข้องในการประชุมทั้งหมดมาร่วมกันออกแบบตารางการชดใช้ค่าเสียหาย และขอรับรองให้บุคคลเหล่านั้นยินยอมที่จะประชุมติดตามผลเพื่อพิจารณาความก้าวหน้า ในบางโปรแกรม การติดตามผลเป็นหน้าที่ของพนักงานคุมประพฤติ หรืออาสาสมัครในชุมชน และร่วมรับผิดชอบในการทำแผนและบังคับผู้กระทำผิดให้ปฏิบัติตามข้อตกลงให้ชดใช้ค่าเสียหาย ส่วนรูปแบบ FGC ผู้เข้าร่วมประชุมกลุ่มครอบครัวจะคัดเลือกหรือแต่งตั้งผู้ควบคุมดูแลข้อตกลงในการติดตามผลการปฏิบัติตามข้อตกลงของผู้กระทำผิด และรายงานผลต่อ coordinator สำหรับรูปแบบ CS ในการติดตามผลมีการเตรียมการไว้อย่างครอบคลุม ผู้เข้าร่วมกระบวนการประชุมได้กำหนดเงื่อนไขให้ผู้กระทำผิดปฏิบัติตาม โดยเป็นข้อกำหนดเพื่อการบำบัดแก้ไขในชุมชนของคนพื้น

เมือง โดยพิจารณาตามขนบธรรมเนียมประเพณีและพิธีการของชุมชน ซึ่งวางรูปแบบโดยคณะกรรมการการกระบวนกรยุติธรรมในชุมชน และยังทำหน้าที่ตรวจตราสอดส่องผู้กระทำผิดอีกด้วย รวมทั้งการให้คำปรึกษาแก่เหยื่ออาชญากรรมเกี่ยวกับการดำเนินการตามข้อตกลงที่ได้ทำขึ้นในการประชุมวงกลม ซึ่งข้อตกลงของการพิจารณาแบบล้อมวงมีส่วนสำคัญในการพิจารณาบทลงโทษ ผู้กระทำผิดของผู้พิพากษาจะชอรายงานประจำวันจากคณะกรรมการยุติธรรมและกลุ่มสนับสนุน ส่วนรูปแบบ CRB กำหนดให้การติดตามเป็นเงื่อนไขของการคุมประพฤติ

ดังนั้น สรุปได้ว่ารูปแบบ VOM เป็นกระบวนการที่ให้ประโยชน์แก่เหยื่ออาชญากรรมเป็นเบื้องต้นในคดีความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ และความผิดต่อร่างกายที่ไม่รุนแรง หรือการทะเลาะวิวาท คดีประมาท การหน่วงเหนี่ยวกักขังและการหย่าร้าง ข้อพิพาทในชุมชนรวมถึงข้อพิพาทในทางการพาณิชย์ มีข้อดีในการทำให้อัยการยุติโดยเร็ว รวมทั้งผู้เสียหายได้รับการชดเชย ผู้กระทำผิดสามารถที่จะแสดงความรับผิดชอบโดยตรงต่อการกระทำของตน ได้เรียนรู้ถึงผลเสียหายทั้งหมดที่ผู้เสียหายได้รับ และผู้เสียหายได้แสดงความต้องการว่า ต้องการการชดเชยอย่างไร แต่มีข้อเสียตรงที่จะมุ่งเน้นไปที่ข้อตกลงกำหนดจำนวนค่าเสียหาย โดยให้ความสำคัญกับสัมพันธภาพระหว่างผู้กระทำผิดและผู้เสียหายน้อยมาก และไม่ค่อยคำนึงถึงผลกระทบจากความขัดแย้งที่มีต่อการดำเนินชีวิตของคู่พิพาท ส่วนรูปแบบ FGC สามารถใช้ได้กับคดีที่เด็กกระทำผิดเกือบทุกประเภท แต่ไม่รวมถึงคดีร้ายแรง เช่น ความผิดฐานฆ่าผู้อื่น ทำร้ายร่างกายอันตรายสาหัส มีประโยชน์อย่างมากในแง่ของการให้ความเคารพ นับถือและการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน รวมถึงกันรวมเอาครอบครัวเข้าไว้ด้วยกันและร่วมกันหาทางออก ความรู้สึกหรือทัศนคติที่ไม่ดีระหว่างผู้กระทำผิดและผู้เสียหายได้อ่อนลงไปด้วย ทำให้ผู้กระทำผิดได้แสดงความรับผิดชอบต่อความผิดที่ตนได้กระทำและยอมรับถึงความเสียหายที่ได้กระทำต่อผู้อื่น สร้างความแข็งแกร่งของครอบครัว นอกจากนี้ ผู้เสียหายก็ได้รับการชดเชยไม่ว่าจะในรูปของตัวเงินหรือด้วยวิธีอื่น รวมทั้งลดปริมาณคดีในศาลด้วย แต่มีข้อเสียว่า ในการจัดการประชุมเสียค่าใช้จ่ายมาก อาจทำให้รู้สึกว่าผู้กระทำผิดไม่ได้รับโทษที่เหมาะสม บางครั้งเจ้าหน้าที่ไม่มีความชำนาญในการจัดประชุมครั้งแรกๆ อาจทำให้ไม่สามารถบรรลุเป้าหมายได้ ส่วนรูปแบบ CS สามารถใช้ได้กับคดีลักทรัพย์ ทำร้ายร่างกาย ปล้นทรัพย์ กรรโชกทรัพย์ บุกรุก ฉ้อโกงยกยอกทรัพย์ และคดีความผิดเกี่ยวกับเพศ มีข้อดีในการให้โอกาสผู้กระทำผิดในการขอโทษและชดเชยความเสียหายที่เกิดขึ้น ทำให้เกิดความปรองดองแก่ทุกฝ่ายที่ได้รับผลกระทบจากการกระทำผิด สร้างพลังให้ผู้เสียหาย สมาชิกในชุมชน ครอบครัว และผู้กระทำผิดให้มีความรับผิดชอบต่อร่วมกันในการหาทางออกในการแก้ไขปัญหา และได้ให้ความสนใจกับสาเหตุที่แท้จริงของพฤติกรรมกระทำผิด สร้างจิตสำนึกและศักยภาพของชุมชน ในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง ส่งเสริมสนับสนุนและมีส่วนร่วมในค่านิยมของชุมชน ข้อเสีย คือ การพิจารณาแบบล้อมวง ไม่สามารถใช้กับการกระทำผิดทุกคดี นอกจากนี้ยังต้องอาศัยแรงกายและการลงทุนเรื่องเวลาและความพยายามของผู้กระทำผิดและสมาชิกในชุมชน และรูปแบบ CRB สามารถใช้ในคดีขั้บรถขณะมีเงินมา คดีความผิดเล็กน้อย มีข้อดีในการฝึกให้ผู้กระทำผิดได้รับผิดชอบต่อตน ข้อเสีย

คือ ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการให้คณะกรรมการฟื้นฟูชุมชนเข้ากระบวนการ ดังนั้นผู้เขียนจึงได้เปรียบเทียบความแตกต่างของรูปแบบการประชุมกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ดังต่อไปนี้

1. ตารางเปรียบเทียบรูปแบบการประชุมความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

รูปแบบของการประชุม	Victim offender Mediation	Family Group Conferencing	Circle Sentencing	Community Reparative Boards
เริ่มใช้ครั้งแรก	ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1974 ที่รัฐ Ontario ใน แคนาดา	ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1989 ที่นิวซีแลนด์ และปี ค.ศ. 1991 ที่ออสเตรเลีย	ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1991 ที่ Yukon Territory ในแคนาดา	ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1995 ที่รัฐ Vermont ใน สหรัฐอเมริกา
ปัจจุบันนำมาใช้	ทั่วอเมริกาเหนือ และยุโรป	นิวซีแลนด์ ออสเตรเลีย สหรัฐอเมริกา ในรัฐ Montana Minnesota Pennsylvania และ รัฐอื่นๆ	แคนาดา สหรัฐอเมริกา ในรัฐ Minnesota Colorado และ Massachusetts	แพร่หลายใน Vermont และบางเขตอำนาจศาล และในบางชุมชน ในรัฐอื่นๆของสหรัฐ
การนำมาใช้ในกระบวนการยุติธรรม	ส่วนใหญ่ ใช้เป็นทางเลือกในการเบี่ยงเบนคดีและการคุมประพฤติ บางกรณีใช้สถานฝึกอบรมแบบปิดสำหรับคดีที่มีความรุนแรง	นิวซีแลนด์นำมาใช้ในกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กทั้งระบบออสเตรเลีย ใช้ wagga wagga model ในชั้นเบี่ยงเบนคดีของตำรวจและสหรัฐอเมริกาส่วนใหญ่ นำรูปของออสเตรเลียไปใช้	หลากหลายชั้น อาจในชั้นเบี่ยงเบนคดีหรือเป็นทางเลือกในการพิจารณาปกติของศาลและใช้กระบวนการราชทัณฑ์ สำหรับความผิดที่ได้มีคำพิพากษาแล้ว	ใช้ในทุกชั้นตอน อาจใช้เป็นทางเลือกที่ไม่ต้องไปศาล การเบี่ยงเบนคดี ทางเลือกแทนการลงโทษจำคุก

รูปแบบของการประชุม	Victim Offender Mediation	Family Group Conferencing	Circle Sentencing	Community Reparative Boards
ลักษณะผู้กระทำผิดและประเภทของคดี	เบื้องต้นจะใช้ในการเบี่ยงเบนคดีและผู้กระทำผิดฐานลักทรัพย์ ในบางกรณีใช้กับผู้กระทำผิดในคดีที่มีความรุนแรง (ตาม que ผู้เสียหายร้องขอ)	ในนิวซีแลนด์ใช้กับเด็กผู้กระทำผิดทุกคนยกเว้นผู้ต้องหาว่าฆ่าผู้อื่นโดยเจตนาหรือไม่เจตนา รูปแบบ waggga waggga ในออสเตรเลีย กำหนดโดยดุลพินิจของตำรวจ	ผู้กระทำผิดยอมรับและแสดงความสมัครใจที่จะเข้าร่วมกระบวนการ และเป็นผู้กระทำผิดในคดีที่มีความรุนแรง	ผู้กระทำผิดในคดีไม่รุนแรงและจะต้องมีการคุมประพฤติและได้รับคำสั่งจากคณะกรรมการ
เจ้าหน้าที่ผู้ดำเนินการประชุม	ผู้ไกล่เกลี่ย (mediator)	เจ้าหน้าที่ประสานงานในกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็ก (youth justice coordinator)	เจ้าหน้าที่ผู้ดำเนินการประชุมในวงกลม (keeper the circle)	ประธานคณะกรรมการ (board chairperson)
สถานที่จัดการประชุม	ห้องประชุมในห้องสมุด โบสถ์ ศูนย์ชุมชน บ้าน ผู้เสียหาย (บางกรณีถ้าคูกรณีทุกฝ่ายเห็นด้วย)	สำนักงานสังคมสงเคราะห์ โรงเรียน ที่ทำการชุมชน สถานตำรวจ (บางกรณี)	ศูนย์ชุมชน โรงเรียน ที่ทำการสาธารณะ โบสถ์	อาคาร สาธารณะ หรือศูนย์ประสานงานชุมชน
วิธีการและขั้นตอน	ผู้เสียหายกล่าวเป็นคนแรก ผู้ไกล่เกลี่ยผู้ส่งเสริมให้ผู้กระทำผิดและเหยื่ออาชญากรรมดังกล่าวตามบทสนทนา	ในออสเตรเลีย coordinator ให้ผู้กระทำผิดกล่าวก่อน และต่อด้วยผู้เสียหายในนิวซีแลนด์ต้องให้สมาชิกในครอบครัว ได้พิจารณาเป็นการส่วนตัว	เมื่อ Keeper เปิดประชุม ผู้พิพากษา อัยการและทนายความจะให้ความสำคัญกับคดีที่มีความรุนแรง และผู้เข้าร่วมประชุมทั้งหมด ได้รับอนุญาตให้พูดใน	ส่วนใหญ่ค่อนข้างเป็นทางการและคณะกรรมการมีอิสระในการออกความเห็น คณะกรรมการถามผู้กระทำผิดแล้วรอฟังคำตอบ

รูปแบบของการประชุม	Victim Offender Mediation	Family Group Conferencing	Circle Sentencing	Community Reparative Boards
			ประเด็นของตนจบแล้วต่อด้วยคนอื่น ๆ	
การจัดทำบทสนทนา	Mediator เป็นผู้จัดทำ	Youth Justice Coordinator เป็นผู้จัดการให้ทุกฝ่ายทำการสนทนากัน	หลังจาก keeper เริ่มเปิดประชุม การสนทนาก็เริ่มขึ้นโดยกระบวนการให้คู่กรณีได้ออกมาพูดทีละคน	Board Chairman เป็นผู้จัดทำ
ผู้เข้าร่วมประชุม	Mediator ผู้เสียหาย ผู้กระทำผิด เป็นผู้เข้าร่วมที่สำคัญ บิดามารดามักมีส่วนร่วมและคนอื่น ๆ ในบางกรณี	Youth justice coordinator ผู้กระทำผิด ผู้เสียหาย ครอบครัวของทั้งผู้กระทำผิดและผู้เสียหาย ตำรวจ นักสังคมสงเคราะห์ หรือบุคคลผู้สนับสนุนอื่นๆ ที่ถูกเชิญให้เข้าร่วมประชุม	ผู้พิพากษา อัยการ ทนายความในคดีที่มีความรุนแรง ผู้เสียหายหรือผู้กระทำผิด กลุ่มบุคคล สมาชิกในชุมชนทั้งหมด	ผู้ประสานงาน (พนักงานคุมประพฤติ) คณะกรรมการชุมชน ผู้กระทำผิดและผู้สนับสนุน
ผู้รักษาการประชุม	ศาลและหน่วยงานผู้ส่งคดี	ในนิวซีแลนด์เป็นหน้าที่ของ youth justice coordinator ในออสเตรเลียและสหรัฐอเมริกาเป็นหน้าที่ของตำรวจและเจ้าหน้าที่ของโรงเรียน	คณะกรรมการกระบวนการยุติธรรมชุมชน (Community Justice Committee)	ผู้พิพากษา

รูปแบบของการประชุม	Victim Offender Mediation	Family Group Conferencing	Circle Sentencing	Community Reparative Boards
การเตรียมการ	โดยปกติจะมีการเตรียมการประชุมโดยให้ผู้เสียหายและกระทำผิดมาพบปะกันก่อนเพื่ออธิบายกระบวนการ บางโปรแกรมใช้โทรศัพท์ในการติดต่อ	โทรศัพท์ติดต่อกับคู่กรณีทั้งหมดโดยกระตุ้นให้เข้าร่วมกระบวนการ กำหนดให้มีการเผชิญหน้ากันระหว่างผู้กระทำผิดครอบครัวของผู้กระทำผิดและเหยื่ออาชญากรรมก่อนด้วย	การให้เหยื่ออาชญากรรมและผู้กระทำผิดแต่ละคนเข้าร่วมประชุมวงกลมเพื่อสร้างความปรองดอง (healing circle) ก่อนและอธิบายการรวมทั้งกฎของการประชุม circle sentencing	การให้บริการก่อนโดยคณะกรรมการ ไม่ใช่เตรียมกันคนเดียวได้
การติดตามผล	ผู้ไกล่เกลี่ยหรือพนักงานคุมประพฤติอาจรับผิดชอบในการติดตามแล้วแต่กรณี	นิวซีแลนด์มีผู้ควบคุมดูแลข้อตกลงทำหน้าที่ติดตามผลและรายงานต่อ youth justice coordinator ต่อไป ออสเตรเลียให้ตำรวจติดตามผล ส่วนแคนาดาจะเป็นใครก็ได้	คณะกรรมการกระบวนการยุติธรรมชุมชน เป็นผู้ติดตามผล	เป็นเงื่อนไขของการคุมประพฤติ โดยมีเจ้าหน้าที่คุมประพฤติคอยประสานงานอยู่

4.4 หลักการของสหประชาชาติเกี่ยวกับความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

ในปัจจุบันองค์การสหประชาชาติ (United Nations) โดยคณะมนตรีเศรษฐกิจและสังคมแห่งสหประชาชาติ (Economic and Social Council) ได้ลงมติรับรองร่างหลักการพื้นฐานในการความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในเรื่องทางอาญา (Basic principles on the use of restorative justice programmes in criminal matters) ในการประชุมของคณะกรรมการว่าด้วยการป้องกันอาชญากรรมและกระบวนการยุติธรรมทางอาญา (Commission on Crime Prevention and

Criminal Justice) ครั้งที่ 11 ที่กรุงเวียนนา ระหว่างวันที่ 16-25 เมษายน ปีค.ศ. 2002³⁸ ให้เป็นแนวทางที่ประเทศต่างๆ สามารถนำไปปรับใช้เพื่อเสริมข้อบกพร่องที่มีอยู่ในกระบวนการยุติธรรมหลัก และด้วยเหตุที่รูปแบบของความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้พัฒนามาจากวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชน ซึ่งมีพื้นฐานของปรัชญาและความเชื่อที่ต่างกัน การนำมาใช้ จึงต้องปรับให้เหมาะสมกับบริบทของสังคมนั้นๆ โดยได้วางหลักการพื้นฐานในการนำความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ดังนี้

1. คำจำกัดความ

1. "โครงการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์" หมายถึง โครงการใดๆ ซึ่งใช้วิธีการเชิงสมานฉันท์หรือมุ่งหมายที่จะให้บรรลุผลในทางสมานฉันท์

2. "ผลในทางสมานฉันท์" หมายถึง ข้อตกลงที่บรรลุของวิธีการเชิงสมานฉันท์ ตัวอย่างของผลในทางสมานฉันท์ ได้แก่ การฟื้นฟูเหยี่ยวยา การทำงานบริการสังคม และโครงการหรือการตอบสนองอื่นใดที่ออกแบบมาเพื่อให้บรรลุถึงการเยียวยาขาดให้แก่ผู้เสียหายและชุมชน และการทำให้ผู้เสียหายและหรือผู้กระทำความผิดได้กลับคืนมาด้วยความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน

3. "วิธีการสมานฉันท์" หมายถึง วิธีการใดๆ ซึ่งผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิด และหรือบุคคลอื่นๆ หรือสมาชิกคนอื่นๆ ของชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากอาชญากรรมนั้น ได้เข้ามามีส่วนร่วมด้วยกันในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากอาชญากรรม โดยอาจมีบุคคลที่สามที่มีความยุติธรรมและเป็นกลางเข้ามาช่วยเหลือ ตัวอย่างของวิธีการสมานฉันท์ ได้แก่ การประนอมข้อพิพาท การประชุมกลุ่ม การพิพากษาโดยการประชุมล้อมวง

4. "คู่กรณี" หมายถึงผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิด และบุคคลอื่นๆ หรือสมาชิกคนอื่นๆ ของชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากอาชญากรรม ซึ่งอาจมีส่วนร่วมในโครงการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์นั้น

5. "ผู้ช่วยเหลือสนับสนุน" หมายถึงบุคคลที่สามที่มีความยุติธรรมและเป็นกลางซึ่งมีบทบาทในการช่วยเหลือสนับสนุนการมีส่วนร่วมของผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดในการเข้าสู่โครงการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์นั้น

2. การดำเนินโครงการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

6. โครงการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ควรมีได้ทั่วไปในทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

³⁸ ดู Commission on Crime Prevention and Criminal Justice report on the eleven session 16-25 April 2002. Economic and Social Council, United Nations, New York, 2002
เอกสาร E/2002/30, E/CN.15/2002/14

7. วิธีการสมานฉันท์ควรใช้เฉพาะกรณีที่คู่กรณีให้ความยินยอมโดยอิสระและสมัครใจ คู่กรณีควรที่จะสามารถยกเลิกเพิกถอนความสมัครใจของคู่กรณีและประกอบด้วยภาระหน้าที่ที่ชอบด้วยเหตุผลและพอเหมาะพอดีเท่านั้น

8. คู่กรณีทุกฝ่ายควรได้รับรู้ถึงข้อเท็จจริงพื้นฐานแห่งคดีนั้น โดยถือเป็นพื้นฐานของการเข้าร่วมในวิธีการเชิงสมานฉันท์ การเข้าร่วมของคู่กรณีไม่ควรถูกใช้เป็นพยานหลักฐานสำหรับการดำเนินคดีอาญาในภายหลังว่าได้มีการยอมรับผิด

9. ช่องว่างที่เห็นได้ชัดเกี่ยวกับปัจจัยต่างๆ เช่น อำนาจต่อรองที่ไม่เท่ากัน และอายุ วุฒิภาวะ หรือความสามารถทางสติปัญญาของคู่กรณี ตลอดจนภัยคุกคามที่มีต่อความปลอดภัยของคู่กรณีฝ่ายใด ควรเป็นข้อที่นำมาพิจารณาในคดีและในการดำเนินการตามวิธีการเชิงสมานฉันท์นั้น นอกจากนี้ ความคิดเห็นของคู่กรณีเองเกี่ยวกับความเหมาะสมของวิธีการเชิงสมานฉันท์หรือผลในทางสมานฉันท์ก็ควรถือเป็นข้อสำคัญที่จะนำมาพิจารณาด้วย

10. ในกรณีที่วิธีการเชิงสมานฉันท์หรือผลในทางสมานฉันท์เป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้ เจ้าพนักงานในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาควรดำเนินการทุกวิถีทางเท่าที่จะกระทำได้เพื่อสนับสนุนให้ผู้กระทำ ความผิดได้แสดงความรับผิดชอบที่มีต่อผู้เสียหายและต่อชุมชนที่ได้รับผลกระทบ ตลอดจนหาทางทำให้ผู้เสียหายและผู้กระทำ ความผิดสามารถที่จะกลับคืนไปใช้ชีวิตในชุมชนได้อย่างปกติสุข

3. การจัดการของโครงการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

11. แนวทางและมาตรฐานเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ควรมีการกำหนดขึ้นโดยทางนิติบัญญัติหากจำเป็น เพื่อที่จะเป็นหลักเกณฑ์ในการดำเนินโครงการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์นั้น แนวทางและมาตรฐานดังกล่าวควรระบุถึง

ก. เงื่อนไขซึ่งกำหนดลักษณะของคดีที่จะดำเนินโครงการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้

ข. การจัดการทางคดีหลังจากที่มีการใช้วิธีการเชิงสมานฉันท์แล้ว

ค. คุณสมบัติ การฝึกอบรมและการประเมินผลผู้ช่วยเหลือสนับสนุน

ง. การบริหารจัดการในโครงการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

12. มาตรการคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานในทางวิธีพิจารณาความควรมีการนำมาใช้ในโครงการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งในวิธีการเชิงสมานฉันท์

ก. คู่กรณีควรมีสิทธิที่จะได้รับคำปรึกษาแนะนำทางกฎหมายทั้งก่อนและหลังการใช้วิธีการเชิงสมานฉันท์และในกรณีที่จำเป็นควรจัดให้มีล่ามและการแปลความให้แก่คู่กรณีนั้น นอกจากนี้ กรณีผู้เยาว์ที่มีสิทธิได้รับความช่วยเหลือจากพ่อแม่ของตนด้วย

ข. ก่อนที่จะมีการตกลงเข้าร่วมในวิธีการเชิงสมานฉันท์ คู่กรณีควรได้รับการแจ้งให้ทราบถึงรายละเอียดของสิทธิของคู่กรณี ลักษณะของวิธีการเชิงสมานฉันท์และผลที่จะเป็นไปได้จากการตัดสินใจของตนนั้น

ค. ผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด ไม่ควรถูกชักจูงด้วยวิธีการอันไม่ชอบธรรมใดๆ เพื่อให้เข้าร่วมในวิธีการเชิงสมานฉันท์หรือผลในทางสมานฉันท์นั้น

13. การถกปัญหากันในระหว่างการใช้วิธีการเชิงสมานฉันท์ควรเป็นความลับและไม่ควรที่จะเปิดเผยในเวลาต่อมา เว้นแต่จะเป็นไปโดยความยินยอมของคู่กรณี

14. การยุติคดีอันเนื่องมาจากข้อตกลงที่จัดทำขึ้นในโครงการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ควรมีสถานะเช่นเดียวกันกับคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาล และควรทำให้สิทธิในการฟ้องคดีอาญาในเรื่องเดียวกันนั้นเป็นอันระงับไป (ตามหลักที่ว่า บุคคลไม่ควรถูกดำเนินคดีอาญาซ้ำในความผิดเดียวกัน)

15. ในกรณีที่คู่กรณีไม่อาจตกลงกันได้ คดีนั้นควรที่จะกลับเข้าสู่การดำเนินการในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาปกติ และควรมีการดำเนินการทางคดีต่อไปโดยไม่ชักช้า แต่การที่คู่กรณีไม่สามารถตกลงกันได้นี้ ไม่อาจนำมาเป็นข้อพิจารณาสำหรับกำหนดโทษให้หนักขึ้นแก่ผู้กระทำความผิดในกรณีที่มีการดำเนินคดีอาญานั้น

16. กรณีที่มีการไม่ปฏิบัติตามข้อตกลงที่จัดทำขึ้นในวิธีการสมานฉันท์ เรื่องนั้นควรที่จะกลับเข้าสู่รายการของวิธีการเชิงสมานฉันท์นั้นใหม่หรือเข้าสู่การดำเนินการในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาปกติ และควรมีการดำเนินการต่อไปโดยไม่ชักช้า แต่การที่มีการไม่ปฏิบัติตามข้อตกลงดังกล่าวนี้ ไม่อาจนำมาเป็นข้อพิจารณาสำหรับกำหนดโทษให้หนักขึ้น แก่ผู้กระทำความผิด ในกรณีที่มีการดำเนินคดีอาญานั้น

4. ผู้ช่วยเหลือสนับสนุน

17. ผู้ช่วยเหลือสนับสนุนควรคัดสรรมาจากทุกๆ ส่วนในสังคมและควรจะเป็นผู้ที่มีความเข้าใจเป็นอย่างดีโดยทั่วไปเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นและชุมชน ควรมีความสามารถในการแสดงออกถึงการตัดสินใจและทักษะที่จำเป็นในการประสานบุคคลต่างๆ เพื่อประโยชน์ในการดำเนินวิธีการเชิงสมานฉันท์

18. ผู้ช่วยเหลือสนับสนุนควรปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเที่ยงธรรม บนฐานแห่งข้อเท็จจริงของคดี ความจำเป็นและความต้องการของคู่กรณี ผู้ช่วยเหลือสนับสนุนพึงเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของคู่กรณีอยู่เสมอและพึงดำเนินการส่งเสริมให้คู่กรณีได้ปฏิบัติด้วยการให้เกียรติซึ่งกันและกัน

19. ผู้ช่วยเหลือสนับสนุนควรรับผิดชอบในการจัดให้เกิดบรรยากาศที่ปลอดภัยและเหมาะสมต่อการดำเนินวิธีการเชิงสมานฉันท์ ทั้งนี้ ผู้ช่วยเหลือสนับสนุนควรตระหนักด้วยความเอาใจใส่ต่อประเด็นที่เป็นเรื่องเปราะบางสำหรับคู่กรณีด้วย

20. ผู้ช่วยเหลือสนับสนุนควรได้รับการฝึกอบรมตั้งแต่เบื้องต้นก่อนที่จะเข้ามาทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยเหลือสนับสนุน อีกทั้งควรได้รับการฝึกอบรมในการปฏิบัติหน้าที่ต่อไปด้วย การฝึกอบรมควรมุ่งหมายเพื่อเพิ่มพูนทักษะในการแก้ไขข้อขัดแย้ง เสริมสร้างความตระหนักถึงความต้องการโดยเฉพาะของผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับระบบกระบวนการยุติธรรมทาง

อาญาและความรู้โดยละเอียดเกี่ยวกับการจัดการของโครงการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เพื่อประโยชน์ต่อการปฏิบัติหน้าที่

5. การพัฒนาอย่างต่อเนื่องของโครงการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

21. ควรมีการปรึกษาหารืออย่างสม่ำเสมอระหว่างองค์กรในกระบวนการยุติธรรมทางอาญากับผู้ที่มีหน้าที่บริหารจัดการโครงการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เพื่อที่จะขยายขอบเขตการดำเนินโครงการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และแสวงหาหนทางที่จะทำให้รูปแบบเชิงสมานฉันท์เข้าไปอยู่ในการปฏิบัติของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

22. ประเทศสมาชิกควรส่งเสริมการศึกษาวินิจฉัยและการประเมินผลโครงการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เพื่อประเมินว่าผลในทางสมานฉันท์อันเกิดจากการดำเนินการนั้นอยู่ในระดับใดและสามารถใช้เป็นทางเลือกแทนกระบวนการยุติธรรมทางอาญาปกติได้เพียงใด และนำเสนอผลในเชิงบวกต่อคู่กรณีที่เกี่ยวข้องในคดีทั้งหลาย

23. วิธีการของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์อาจจำเป็นต้องมีการปรับปรุงแก้ไขเมื่อเวลาผ่านไป ประเทศสมาชิกจึงควรส่งเสริมการประเมินผลและปรับปรุงโครงการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ดังกล่าวอย่างจริงจังและเป็นกิจจะลักษณะ เพื่อให้สอดคล้องกับคำนิยามดังกล่าวข้างต้นนั้น

จากหลักการของสหประชาชาติดังกล่าว ทำให้นานาประเทศต่างให้ความสนใจนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็ก ซึ่งจะได้ทำการศึกษามาตรการในการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ของต่างประเทศ ในบทที่ 5 ต่อไป